

GLAS

IZ SADRŽAJA:

Martin Prikosović
Crikva i socijalizam u Austriji
P. August Blazović
Blizi Istok iz blizine
Alfred Miletich
Evropsko gospodarsveno udruženje
Endre Berlaković
Odakle izhadja hrvatski narod?
Stjepan Sulek
Tragovi humanizma i renesanse u Hrvatskoj
Ignac Horvat
Veliki sini Hrvatske
Ingeborg Berlaković
Ditinje suze

PJESME

Marko Marulić
Silvije Štrahimir Kranjčević
Stjepan Sulek

časopis

2

1957

BEČ

HRVATSKOGA AKADEMSKOGA KLUBA

K
U
L
T
U
R
N
O
P
+
D
O
L
J
E
T
I
Č
A
S
O
P
I
S

Kulturno i politički časopis Hrvatskoga akademskoga kluba

CRIKVA I SOCIJALIZAM U AUSTRIJI

Martin Prikosović

Odgovorni urednik: Martin Prikosović i Stjepan Šulek.

U zadnjem vremenu došlo je u gornji redi austrijske socijalističke stranke do nekih vidnih promjenov. Ali jos se mora pokazati, da li su ove promjene zaista iskrene i dobro-namjerne ili ta novi duh predstavlja samo taktiku i strategiju u daljnjem osvajanju narodnih masov. Isto se tako postavlja pitanje, kako daleko se ta novi duh more identificirati s nekimi licnosti socijalizma, s muzi, ki danas dobro znaju, da se mase naroda mogu za duze vrime zadobiti samo pomoću jedne konstruktivne politike.

Ova politička aktivnost prelazi na sva područja javnoga i kulturnoga djelovanja, ke su do sada reprezentirali samo njihovi politički protivniki. Prvi znaki toga novoga pravca došli su do izrazaja 1956, na kongresu austrijske socijalističke stranke. Idejni vodja te nove struje bio je narodni zastupnik Pittermann. Zanimljivo je, komu je Pittermann na tom kongresu posvetio narocitu paznju: to nije bila narodna ili komunistička stranka, ne, to je bila crikva. On je u svom referatu neocekivano posvetio paznju i zadnjemu pastirskomu pismu, ko se bavi s pitanji demokratskoga socijalizma. Po Pittermannu socijalizam nije vise neka vjera, već borbena politička zajednica. U vezi toga proklamirao je narodni savjetnik takozvani "edikt tolerancije", to jest mogućnost konstituiranja novih odnosajev s crikvom. I tako se je Pittermann unutar svoje stranke, bez otpora, stavio na celo nove politike. Već je onda bilo jasno, da će on jednom u socijalističkoj stranki igrati vaznu i znacajnu ulogu. Kako se je ocekivalo, tako se je i dogodilo, da je poslije smrti saveznoga predsjednika i poslije izbora dr. Schärfa za novoga predsjednika, bio dr. Pittermann imenovan za novoga vicekancelara i novoga vodju austrijske socijalističke stranke. I tako se moze mirno reći, da je vodstvo izborom dr. Pittermanna za novoga predsjednika te stranke preslo u ruke najsposobnijemu covjeku.

Pod novom upravom socijalistička je stranka odmah prešla u političku ofenzivu. Tezisce te socijalističke ofenzive upada u katolički logor, u posao, ki se je do sada rijesavao najvise preko narodne stranke. Sve se cini, da je sada socijalistička stranka spremna po pitanju konkordata raspravljati i pregovarati sa narodnom strankom kao jednakopravni partner, dok su se do sada skoro sva katolička pitanja raspravljala preko posredovanja narodne stranke. U vladi socijalistika stranka ide za tim, da se kod takovih pregovorov uspostavu odnosi i sa socijalističkim ministri, dok na primjer narodna stranka stoji na stanovišću, da je pregovaranje o konkordatu izricno stvar ministarstva vanjskih poslov. U socijalističkom se logoru objavljuje, da bi se u jednomu takovomu slucaju mogli poduzeti direktni pregovori s katoličkom crikvom. Cini se, da su socijalisti spremni, da se i u katolički okrug afirmiraju. Kao da bi narodnoj stranki hteli na ovom području pokidati pravo na monopol i tako sebi prisvojiti sva prava oko sredjivanja katoličkih prilik.

Da samo citiramo nekoliko rečenic iz uvodnoga članka "Arbeiter Zeitung", centralnoga organa austrijske socijalističke stranke, od 15.6.57, koga je napisao urednik tih novin, Oskar Pollak. On u svom clanku pise i ovo: "Austrijska narodna stranka uvidja, da neće moći više tako lako da sprovadja

dosadašnju svoju taktiku, najme, da kršćanstvo i religiju iskorisćuje za svoje političke svrhe. Ta stranka to uvidja kao životnu opasnost. U stvari, s ovimi lazi su se politički izivljavali: da su socijalisti neprijatelji religije. Zamite ovu laz itu drugu, da samo oni konzervativni posjednici u Austriji kršćanstvo reprezentiraju - politička situacija u Austriji će se promjeniti. I to u jednomu načinu, od koga religija i istinsko kršćanstvo može imati samo koristi."

K ovomu dokazivanju g. Oskara Pollaka može se reći sljedeće: Nije laz, da su socijalisti neprijatelji religije. Sigurno je narodna stranka u prošlosti povukla neke koristi, ali krivnja ne lezi toliko na narodnoj stranki, da si je ona prisvojila monopol na bogostovlje. Može se mirno reći, da krivnja lezi na austrijski socijalisti, ki su se prema svim katoličkim pitanjima držali neprijateljski.

Ako nije neki austrijski katolik, ki je tijesno povezan sa crkvom, dao svoj glas socijalističkoj stranki, to je sigurno imalo dosta ozbiljnih uzrokov. Vladajući socijalistički pogled na svijet sa svojom borbom protiv religije i kršćanstva, sa svojim takozvanim slobodnim misli, sa svojim odbijanjem katolički potribovanj o školstvu i histvu, sa svojim negativnim stavom prema konkordatu, sve to skupa nije stajalo u skladu sa vjerskim uvjerenjem austriskih katolicanov. Marksistički socijalizam sa svojim takozvanim novim društvom, novim oblicjem gospodarstva, izaziva strah, da sve te novosti ne garantiraju dovoljno životnih mogućnosti. To sve skupa nije stajalo u skladu ne samo s vjerskim uvjerenjem austrijskih katolicanov, nego i sa samoformiranim životom i životnim uvjerenjem svakoga radnika i građanina.

No, ca se tice interesov socijalističke stranke oko sredjivanja boljih odnosajev u tom pogledu, ti se interesi takodjer susreću i na katoličkoj strani. Ali ovdje treba naglasiti, kako se daleko ti interesi poklapaju, da li oni zaista ishadjaju iz istih motiivov? Za sada ipak stoji na socijalisti, da pokazu i dokazu svoju dobru volju oko sredjivanja boljih odnosajev sa crkvom. Ca se tice potribovanj katolicke crkve, oni su peljacom socijalizma poznati: u materijalnom pogledu, mogućnost obdržavanja katoličkih škol, uvodjenje slobodnoga zaključivanja histva, crkvi vratiti imanje, prema svetoj stolici pozitivno rjesenje pitanja oko konkordata. To je ono najmanje, ca bi crkva mogla od socijalistov potribovat i od njih oekivati u vezi sredjivanja boljih odnosajev drzave i crkve. K svemu tomu mora se nadodati, da će odluke po tom pitanju donesti episkopat, Vatikan i savezna vlada: Socijalistička stranka pridonesti će k rjesenju toga pitanja samo na ti način, ako ona, kao odgovorna stranka u vladi napusti svoj dosadašnji pritisak protiv ugovora izmedju crkve i drzave.

Ako čedu se sada tako dalje razvijati sve ove stvari, ke su nastale na tom području u zadnje vrime, može se kod nesto optimizmom reći, da su katolicani u Austriji po 1945. prvi put na izbori pobjedili. U zadnjem casu kazali su se neki tipicni znaki, da već polagano izumira vrime gesla socijalistov: " Niti ignorirati ne crkvu."

Sada će biti zadaca austrijanske drzave, da u budućem vrimenu - ako se ne varamo - s mnogo već razumjevanjem nastupa k rjesavanju crkveno-političkih pitanj. Ako uzmemo bilancu od 1945., takozvanoga crkveno-političkoga " slobodjenja", onda dolazimo do zalosnoga stanovišća, da je drzava izvan nekih pojedinih slucajev, u tom pogledu uvijek bila odzad.

KRŠĆANSKA ODGOVORNOST U ATOMSKOJ DOBI
 Endre Berlaković

Amerikanski djaki ljubu neku igru, ka u tom postoji, da se dva studenti vozu u stari auta s najvećom brzinom ravno jedan u drugoga; ki prije pomanji brzinu, izgubi.

Ovoj igri moremo prisposodobiti u velikom današnje dvi svitske sile, ke se permanentno zaprijetiju kroz stalno naoruzivanje. Za svoju vlastitu sigurnost zabrigane velesile nisu pripravne, da se odrecu svoje vlastite obrane, naoruzavane moći. Natjecanje naoruzavanja medju Washingtonom i Moskvom raste u intezitetu i nategi od dana do dana, premda znaju sve dvi strani-Ishod i Zapad-, da boj medju njimi danas već ne pruži i kakove mogućnosti, nego da pelja k uništenju obadvih stran. I akoprem je potpunoma svitlo odgovornim ovoga svita, da već nima ogranicenoga boja, da je konvencionalni boj već neg historični i da je moderni boj totalan, kriminalan i ima mjere, ki cio zivot unistu, ipak ide borba za pretenost i hegemoniju na polju atomarskoga naoruzivanja bez prestanka dalje. Kako izgleda, je atomska epoha stoprv na pocetku. Montgomery veli, da se nalazimo tek u prelaznoj periodi; najgorje da će jos dojtii.

Kako je u normalnom životu? Ako gdo čini komu nepravo, dojde pred sud. Kako ali se stoji s onimi, ki se pripravljaју, da skopaju grob cijelomu clovicanstvu?

U ovom času mogućega boja s atomskimi, hidrogenimi i kobaltnimi bombami, interkontinentalnimi rakjetami, bakteoroloskim i kemickim oruzjem svaki clovik nosi dusevnu odgovornost. E-ticna obveza pojedinoga i cijeloga clovicanstva potribuje nove pute, odgovore i cine, ki se moraju naći, ako clovicanstvo hoće postojati dalje, ako da uopće svit jos dalje eksistira. U ovoj uri specijelno krsćani ne moru biti indiferentni, ar problema atomarskoga boja, već daleko nije poglavito tehnicka i politicka, nego u najvisoj mjeri moralna, ar momenat mogućnosti totalnoga unistenja clovicanstva je apsolutno bezmoralni.

Poznati su nam klasični odgovori školastike o boju i miru. Biše zasluga one dobe, da je razvila cvrste pojme o odnosaju medju pravu i moći. Povijest poznava, kako Karl Winter veli, u velikom tri pute ovoga odnosaja, ki se ali od normalnoga puta dijelom odstranu: upotribljavanje sile, ko je poznavalo i historicno krsćanstvo, najpace za branenje dobri ciljev i visoki namjerov. Dalje, princip upotribljavanja sile, ki ali sadržava, razmislimo ga tocnije, mnogo gorje poslijedice nego princip upotribljavanja sile u namjeri ukinjenja sve sile i osiguranja mirnoga drustvenoga zivota.

Na prvi pogled krsćanstvo stoji bliže principu neupotribljavanja sve sile. Ipak pozna i Sv. Pismo vidljiv cin sile od eminentnoga simbolicnoga znacjenja: istiranje trscev iz crikve.

Od krsćanstva razvite forme ne daju se niti s ideologijom upotribljavanja niti neupotribljavanja sile identificirati, one imaju to stanovište, da se u životu ima upotribiti tolikokrat sila, kod se i ima odreć dobrovoljno nje upotribljavanju.

Sve već glasov se začuje iz kruga katoličanske znanosti, kako Karl Winter dalje veli, da se kazu u atomskoj dobi klasični izrazi školastike o boju i miru u velikom iluzorni.

Bez dvojbe je ova doba nova faza u človičanskoj historiji. Takorekći "vecni zakoni" o politici i boju izgubili su valjanost. Nema pravednoga boja, kada nema branjenja s atomarskim oruzjem proti napadu s atomarskim oruzjem, bilo branjenje istim sredstvom, ca bi ali peljalo do potpunoga unistenja svita. Postoji pod prvimi auspiciji, jos mogućnost pravednoga branjenja? Spomenuite misli na to kazu, da pravednoga atomarskoga boja nima. Po recenom ovakov boj mora se gledati kot potpunoma bezmoralni. Ako ada pravedni atomarski boj nije moguć, slijedi iz toga zahtjevanje, da se boj uopće nadvlada. Potribovanje, da se zabrani nuklearno oruzje i klik za internacionálnu prigledbu su moralni postulati sadasnjosti.

Put k razoruzavanju, prigledbi i zabrani atomarskoga oruzja svakako nije lagan. Ako i danas znamo velikom sigurnošću, da su Ishod i Zapad jednako jako zainteresirani na rijesenju problema, svejedno su neznanje jakosti protivnika, vojni potencijal druge strani, ki rezultira iz otpadjeni produktov hasnovanja atomske moći za mirovne cilje i ki se internacionálno jedva da pregledati, konacno na dugotrajeće nepovjerenje tako kruto teške cinjenice, da je preblizavanje i poravnanje medju velesilam samo korak za korakom moguće i vezano s esencijelnimi zrtvami.

Da se človičanstvo očuva atomarskoga boja, potribno je, kako veli Sv. Otac, ispuniti slijedeće tocke: odrećenje eksperimantov s nuklearnim oruzjem, odrećenje hasnovanja ovoga oruzja i općenita prigledba naoružavanja.

Bitna današnja dužnost krsćanskoga osvidočjenja leži u potribovanju totalnoga prepovidanja atomarskoga oruzja. Svako otezanje moze imati katastrofalne posljedice. Historična odgovornost krsćanov, je strahovita, mozda do danas najveća. Odgovornost pred Bogom i človičanstvom sili nas, da stalno uzbuđujemo savjest politicarov velesil i od nji potribujemo: sprogovorite odsudu nad nuklearnim oruzjem, još je časa, da se zaustavi pogibelj bezuvjetnoga unistenja, jos je časa da se odvali človičanstvu bolest i smrt.

U ovi dani gledaju milijuni velikim strahom ali i isto tako i velikim ufanjem u London. Bilanca desetljetnoga trudenja za prigledbu i razoruzavanje je nevjerojatno tužna. Ali rayno u ovi dani kazu se neki znaki približenja. "Die Furche" pise, da mogućnost za pogodbu po drugom svitskom boju jos nikada nije bila tako velika kao danas.

Dužnost nas svih je, da podignemo tako ozbiljno naš glas, da nas cuju odgovorni ovoga svita. Najjaca moć krsćanov je pravoda molitva, zato virostujmo i molimo, dokle je jos časa: "Oce, odnami ov kalez" od nas.

Zakon človičega života sastoji se samo u tomu, da se clovik pred necim beskrajno velikim pokorava. Ako bi se to cloviku oduzelo, on vise ne bi mogao podnositi taj zivot i on bi u ocajanju trazio smrt.

Dostojevski

BLIZI ISTOK IZ BLIZINE

Iz putnih doživljajev P. Augustina Blazovića

Komunizam išće novi put u Evropu i misli, da je ov put jur nasao. Ov put ide preko Kine u Aziju, zatim u Afriku. Ovako bi Evropa izgubila pred svim važne sirovine za svoje gospodarstvo. Evropa bi se osim toga utopila med mnogimi milijuni stanovnikov Azije i Afrike.

Na ovom putu je najvažniji Suez-kanal i blizi Istok kao most med Azijom i Afrikom. Odatle eminentno zanimanje ruskoga komunizma za ovu pokrajinu. Odatle je razumiti, da je pitanje Suez-kanala i za zapadne sile najzaključivije pitanje.

Još uvijek nije lako ustanoviti, kako je došlo u jeseni na jednoc do mađarske bune i do Suez-konflikta. Kod obadvih događajev se sumnji na provokaciju. Nije isključeno, da je hotila Moskva dojt i tom mutnom položaju do kontrole Suez-kanala. Amerika je na svaki način ovako shvatila položaj i zato alarmirala citav svoj ratni potencijal. Polag toga moremo reći, da nikad nismo tako blizu stali k tretemu svitskomu boju, kot uprav u jeseni.

Ča znači gospodarstveno za zapadnu Evropu, ako ispade Suez-kanal, to se je pokazalo u zimski miseci. U kratkom vrime-nu je počeo manjksti benzin. Na duze vrime bilo bi to katastrofalno za zapadnu Evropu.

Na protuliće počeo je biti položaj na bliskom Istoku opet vrlo zaključiv. Ov put je pred svim američanska diplomacija posegla u odnosaje arapskih narodov i - barem za sada - uspješno potegnula Jordaniju od Egipta na svoju stran.

Za bolje razumivanje dajmo barem kratak pregled arapskih držav. Do 1. svitskoga boja pripadale su većinom sve ove države Turkom. U prvom boju slomljena je hegemonija Turka u sjevernoj Afriki i u blizom Istoku. Protektorat nad ovimi krajinami preuzela je Anglija, dijelom i Francuska. Princip Englezov je bio med dvimi boji: Divide et impera! = Dili i vladaj! Ovako su nastale mnoge male države: Palestina, Transjordanija, Saudi-Arabija, Libanon, Sirija, Irak i t. d. Ali u Arabi je živila i zivi zelja za združenjem i stvaranjem velike arapske države. Ovakovo združenje je lebdilo pred očima kralja Abdullah, oca današnjega jordanskoga kralja Husseina, koga su umorili pred Aksa-mosejom u Jeruzalemu na nikadašnjem trgu židovske crkve. Abdullah je bio bezuvjetni prijatelj Englezov i živio je u toj nadi, da će pomoću Englezov združiti sve Arape pod svoju krunu. Ali Englezi su isto tako podupirali najvećega arapskoga konkurenta kralja Abdullah, Ibn Sauda.

Danas pokusi egipatski diktator, Nasser združiti sve Arape i napreći je pred svoja kolija. Tako izgleda, da Nasseru nije jedno sredstvo nije prečemerno k ovom cilju. Ali zbog njegove demokratske demagogije ubojali su se arapski kralji, Ibn Saud, Hussein i Fajzal za svoje krune.

U ovom politicko vrlo opasnom položaju sam se počeo spremati na put u Svetu Zemlju. Mnogi nisu mogli toga razumiti. Ali za me je tako izgledalo, da mi se prvi put i zadnji put pružila mogućnost, da pohodim sveta mjesta u Svetoj Zemlji. S ovom mogućnošću nikada nisam racunao. Za toliko odlucnije sam sada pograbić za ovom prilikom.

Zbog političkoga razvitka trazio me je samo jedan strah, da, naime iz Izraela ne ćemo moć prelaziti u Jordaniju. A najvažnija hoćasna mjesta Sveze "emlje lezu ipak u Jordaniji.

Moram naglasiti, da sam moj put shvatio samo kao hohčasće. Političke stvari nisu me mnogo zanimale. Ako sada u ovom izvjestaju sastavljam samo politične doživljaje, moram naglasiti, da su ovo samo jako akcidentalni doživljaji čisto na rubu moga putovanja. Da nitko ne bude razočaran, moram i to izjaviti, da su ovdje sastavljeni samo slučajni utiski, ki nikak ne moru dati pregled danasnjega političkoga položaja. K jednomu pregledu potrebne su perspektive. I jednu veliku bitku ne može razumjeti pojedini vojak, ki se bori u ratnoj struji, samo vojskovođa, ki iz daljnje perspektive može skupa složiti pojedine činjenice u jedan kupni kip. Ovako su i moji doživljaji samo mozaik-kamencići, ki čedu znamda ipak zanimati citatelje sa svojim različitim bojama.

Najbolje je, ako počnem kod Atena. Aten smo pohodili prije Cipra. Zato su nam u oči pali plakati, ki su po svi stijena predstavljali iz suzanjstva vrnuloga ortodoksnoga biskupa Makariosa. Englezom se je ugodalo naciniti iz Makariosa pravoga grčkoga heroja.

Maló poznam grčki narod i možda sam ga poznao dosle od slabije strani. Pred očima sam imao ubostvo, nemir, lijenost južnoga clovika. Sve ovo je doprimilo Grcku pred 10. ljeti na rub komunizma. U Atenu samom danas nije slijeda ubostva ili lijenosti. Suputniki, ki su pred nekolikimi ljeti pokušali Aten, nisu se mogli dosta diviti tolikim novim zgradam, krasnim, modernim trgovinam, ki se moru kupiti sve stvari, kako u svakom drugom zapadnom velegradu. A imam ta utisak, da se mnoga roba kupuje nešto jeftinije, nego li kod nas.

Vrlo zgodan doživljaj smo imali na večer na trgu sa zelenjem, sadjem i mesom. Neki ređar jako postenoga, zaista sridnjoevropskoga lica, doznajući da ima posla s Nimsi (isao sam uprav s dvimi svećeniki iz Zapadne Nimske), počeo nam je povidati, da se marljivo uci nimski. Odmah nam je kao iz vodopada brzo recitirao dvi lekcije po nimsku i pitao, da li dobro izgovara rici. Krisio mu se je obraz od sriće, kad smo ga iskreno pohvalili.

Ča do luke u Limasolu nismo znali, hoćemo li dobiti dozvolu, da stupimo na otok Cipar. Ja bih se bio volio na brodu pripravljati na Svetu "emlju. Ali brod je čekao u luki od jutra do večera, a osim toga sam mislio, da možda već nikad neću imati prilike, da vidim Cipar.

Neću ovdje opisati historične znamenitosti, ke smo vidili na otoku vozeći se u Paphos, gdje je sv. Pavao počeo svoj apostolat i kao turoban honorar, dobio mnoge udarce bicem. No uprav u Paphosu smo mogli doživiti, kako se počne ustanak naroda na Cipru. Pred jednom gostionom smo potrosili naš objed, koga su nam dali sobom iz broda. K tomu smo pili vrlo jeftino ciparsko vino (samo 6 do 8 silingov je staló najbolje pravo Samos-vino). Jedni su pravoda vjerno uzdržali uz Coca Cola. Ovo americko piće se naime dobiva u svi pokrajina, jos i usred Sahare.

Još nismo završili naš objed, jur nas je okrojila množina mladićev. Neke su pravoda pred svimi zanimale nase mladje gospe. Opet drugi su kazali već političke znatiželjnosti. I mene je spitkovao jedan, ca mislim o henosis-u, to je združenju Cipra s Grckom.

Ja sam izbjegavao pitanju rekavši, da smo mi iz daleka došli i nimamo pravoga pojma o ovom pitanju. Pak sam još krenuo najzad pitanje, ca, on misli o henosisu. On je pravoda odusevljen za zruženje s Grckom. No manje je mogao biti odusevljen policist, koga lice je kazalo očito, da je turskoga pokoljenja i ki je sumnjivo gledao rivnju mladine oko nas. Jos manje je bila odusevljena nasa tumacica, ka je bila cijelim putem moja susjeda u autobusu. Ona je katolicanka iz Jeruzalema. Povidala je, da nje obitelj ishačja dijelom iz Italije, dijelom iz Spanije. Muz joj je engleski činovnik. Prije su stanovali u Jeruzalemu, gdje su imali stan i lipo imanje. Sve su im zeli Židovi. Ona se cvrsto ufa, da Englezi ne hte popustiti Cipra. To svidoci i vojacki varos, koga smo vidili putem u izgradnji. Polag toga Englezi sigurno ne čedu od svoje volje ostaviti Cipar. Drugo pitanje, kako tvrda ili popustljiva će biti vlada u Londonu.

Samo jednu noć smo se vozili od Cipra do Haife. Haifa, pod brigom Karmel, je glavna luka Izraela. Neobicno je smatrati život u luci i misliti, ovi nosaci i prosti djelači, ki brode skladaju ili tlo meću, većinom su svi Židovi. Malo dalje od nasih brodov stoju suri vojni brodi. Oni nam opet na misli donesu napet politicki položaj. No austrijski poslanik u Izraela, dr. Enderle, ki nas primi i pozdravi odmah kod prvoga koraka na izraelskom tlu, nas umiri: položaj nije tako zaostren, kako se to pise u evropejskih novina.

Dakle na brigu Karmela svečujemo našu prvu sv. mašu u Sv. Zemlji, cujemo iz blizine eksplozije minov. Iznenadi nas i to, da oko svetišća Karmela nismo smili fotografirati. No pri nasoj daljnoj voznji, narocito kroz Jordaniju, mogli smo se naviknuti na ovu prepovid.

Vozeći se kroz Haifu i nje okolicu vidimo svagdir skoro nervoznu marljivost Židov. Ov utisak nas sprohadja cijelim putem. Kao da bi se bojali, da ne čedu imati dosta vrmena. Dijelom pod utiskom ovoga straha dolazu stalno novi i novi naseljeniki. Izraelci mislu, kad nas bude dosta, ne hte nas moć vise istirati. Novi naseljeniki pak s fanatizmom pocnu obdjelivati nigda njim obećanu zemlju i ona nastane pod njihovima ruka rodovit vrt.

Izvan Haife vidimo putem u Nazaret pupo tvornic, med njimi i jednu novu auto-fabriku. Kade-tade je jos viditi ki beduinski črni šator istisnut med novimi industrijalnimi zgradami. Uz sator cumri pastir beduin, a oko njega se pasu ovce na pasi, ka je zaista tijesna nastala.

Izrael ima najveći proizvod u poljodjelski produkti, pred svim u voću. Mnogi zidovski vracitelj, advokat, ili trgovac nastane u novoj domovini poljodjelač ili vrtljar. Cim dalje dospenemo od Haife, tim već se gubi tehnički svit. Med brigom Karmelom i Taborom se proteze diboko na jug do klanca Megiddo rodovito polje Jezdrelon. Ova ravnica je od davna prava zitnica cijele Palestine. Tuste diteline se minjaju bujnim zitom, ko pocinje jur zreljati, premda smo stoprv na koncu aprila. Putem se vozimo mimo jednoga Kibuca. Ovako se zove zidovski kolhoz, u kom su polag komunistickih nacel združeni zidovski poljodjelci. Organizacija se gradi na slobodnu volju pojedinih. Svaki more bar ku dob ostaviti kolhoz i poceti samostalno djelati.

Vozimo se mimo uz Balfour-lozu, ku su počeli sadići na čast englskoga politicara. U turskoj dobi su se loze iskrcile i malo drivlja se je sadilo. Zbog toga je rodovitost zemlje za mnogo popustila.

Svako izraelsko dite mora u ljetu barem jedno drvo posaditi. U Izraelu se posadi svako ljetu na tri milijune novih stablov. Pravda mnogo mlado drvo opet zagine. To vidimo osobito na putu u Jeruzalem.

Ali još nismo tako daleko. Hodmo prije u Nazaret, kamo dostignemo iz Haife u nekoliki ura s autobusom.

U zadnjem arapsko-židovskom boju, ki zapravo još uvijek nije završen mirovnim pogodbom, godalo se je i mnogo neopravdanoga umaranja. Zbog toga je iz Izraela pobiglo oko 900.000 Arapov. No arapski stanovnici Nazareta, dijelom kršćani, dijelom muslimani, su većinom ostali u Nazaretu. Dosle je malo Židovov u ovom varosiću. Ali država jur gradi velike stane na rubu Nazareta za nove doseljenike. Grunat za ove stane su jednostavno silom otkupilo od Arapov.

U Nazaretu smo doživili 1. maj, ki je bio ovo ljetu trojevršni svetak u Nazaretu. Katoličani su svecevali svetak sv. Jozefa, muslimani su ravno završili njihov posni misec "Ramadan" i zato su svecevali njihov "Vazam". A najglasniji su bili komunisti, ki su jur na predvečer pozivali narod larmajućom propaganda-autom na komunističko spravišće.

U političkom pogledu sam najveć doznao od nekoga vračitelja, ki je bio prije Židov, a danas dobar katolican. Kao mnogi, tako i on govori dobro nimski. Ali najveć se govori jur hebrejski. I svi napisj na ulica su hebrejski. Samo rijetkokrat su prepisani s našimi slovami. Vračitelj je pred svim razocaran zbog odgoja mladine. Ako njegov izvještaj odgovara istini, onda je odgojivanje mladine u Izraelu slicno onomu nacionalsocijalizmu. Ne samo muska, nego i ženska mladina mora vršiti vojnu sluzbu, a prije toga radnu sluzbu. U radni logori živu skupa 16-ljetni mladići i divojke bez stroge kontrole. Ča se u ovakovom položaju odigra, to nije za opisati. A k tomu živu u istom logoru i 10-12-ljetna dica. Jasno je, da se spacenje ove dice jedva da ubajti. Povjesno iskustvo uci, da se ne more prorokovati velika budućnost onakovoj državi, ka ne cuva mladine od moralne pokvarenosti. Izrael bi mogao za mnogo sigurnije gledati u svoju budućnost, kad bi se trsio već na moralnu nego li na gospodarstvenu izgradnju svoje države.

Uza to tvrdi spomenuti vračitelj, da je vodstvo države zapravo u ruka onih politicarov, ki su u svojoj mladosti živili kao teroristi i anarhisti u Ruskoj i istocnoj Evropi. On misli, da su ovi ljudi u svom srcu i sada osvidoceni komunisti i da čedu se odmah zdruziti s Moskvom, kad bude to interes Izraela ili kad bude to potribno za opstanak židovske države.

Ne znam, nij li preškuro slikao spomenuti vračitelj položaj u Izraelu. Mi smo našim putem nekolikokrat sastali mladiće i divojke na skupnom izletu bez nadzora odrasćenih. Ovako u Kafarnaumu, ili na brigu Sionu. Mnogi Mojzesev zakon se danas drži za sliku (sabat-pocivak) dosta strogo. Nato ostro gleda onih 5 do 10% ortodoksnih Židovov, ki su u ovom pogledu fanaticari. A ostalih 90 stotin se prosidje u materijalizmu.

Molit sam čuo Židove samo na jednom mjestu: na takozvanom grobu Davida uz dvoranu Zadnje vecere. Da bi bio David onde pokopan, to je naredno kriva tradicija, ka je nastala zbog toga, kad su kršćani u sridnjem vijeku danasnji novi Sion smatrali za varos Davida. Davidov varos je ležao -kako kazu novije iskopaline- na istok od novoga Siona.

U toku našega putovanja smo poiskali i Tiberijaš uz Genezaretsko jezero. Ov grad spominam zato, kad njega kao termalni kupeo rado poiskaju bogati Židovi iz Amerike. Klima je ovdje u zimi takova, kakova je kod nas u najlipsem maju. Financijelno uopće odvisi Izrael pred svim od američanskih Židovov. A i Židovi iz cijeloga svita rado poiskaju obećanu zemlju, svojih praoccev. Na našem brodu je putovalo s nami i lip broj Židovov. Jedni su bili iz Zagreba i su znali dobro hrvatski, dok njihovi rođjaki iz Beograda nisu dobro govorili ni hrvatski, ni srpski. A bilo ih je iz sjeverne i južne Amerike, a neki su bili iz južne Afrike. Mnogi su znali međ njimi vise-manje nimski. Jednom prilikom na vecer predavao je jedan kapelan našim hodočasnikom o Starom Zakonu. Premda je bila isto vrime kino-predstava u salonu broda, ostali su i mnogi Židovi kod našega predavanja i živo se zanimali, kakovo misljenje imamo mi o prošlosti njihovoga naroda.

Iz Nazareta kroz rodovitu dolinu Jezdrelom putujemo u Jeruzalem. Središće doline je grad Abullah sa cukurnom tvornicom i drugim poljodjelskim poduzećj. Kod klanca Megiddo dostignemo najuže mjesto nove židovske države. Ovo je takozvani pogibeljni arapski trokut, gdje Arapi mnogokrat napadu jos i autobuse. Ova krajina je opet brigovitija. Za brigi se nalazi Samarija. Na strani briziča je viditi arapsko selo. Rodovito polje sela su posjeli Židovi, tako da bi selo sada moralo ziviti od zraka. Mnogo nepravichnosti se je ovdje posijalo. Iz ove sitve zna nastati zetva krvave okrutnosti.

Prélazimo železničku prugu, ka veže Tel Aviv i Haifu. Vinogradi i narancevi vrti se minjaju uz put. Na crnoj zemlji se sadu vinogradi, na crvenoj narance, banane, smokve.

Nastalo je žarko dopodne, kad dolazimo u Tel Aviv. Ime varoša znaci sveti brizič protuliča. Tel se zovu sa svetom prošlostju, briziči, pod kimi se nalazu rusevine praoccev. Simbolichno je ime ovoga najnovijega varosa svita. Ono hoće povezati prošlost i budućnost i hoće kazati u lipsu budućnost.

Pred 50 ljeti još nije stalo ovdje stana. A sada stoji vila uz vilu, hotel uz hotel, ulica uz ulicu. Na rubu varoša vidimo novogradjene velike tribune. One su pripravne za svecevanje dana samostalnosti, ki se svecuje pocetkom maja. Na tribini će siditi Ben Gurion i čitava izraelska vlada, dok će na cesti defilirati židovska vojska i mladez.

Na kratko vrime postanemo u luki, odakle je lip pogled na susjedski varos Jaffa, ki je s Tel Avivom jur skupa gradjen. Iz stanov na ubrovi glusi američanska dzes-muzika. Mi s uzivanjem trosimo u varosu kupljene zvanaredno socne, svijeze narance. Na obali se potiplje židovskih mladićev, ali pravi razgovor se ne moze razviti, jer po kratkom vrimenu putujemo u Jaffu, da vidimo crikvu sv. Petra, a odanle putujemo u Jeruzalem. S nami se vozi od Tel Aviva i austrijski konzul, ki nas putem pogosti s limonadom.

Vozimo se kroz krajinu, gdje su mnogo vojevali, međju sobom Izraelci s Filisteji. U jednoj dolini se je rodio Samson, u drugoj je imao otac Delile krcmu, i t. d. Vrijeda se pridruzi k našoj cesti i ona, ka pelja od Gaze u Jeruzalem. Uprav kod križanja nas pretece jedan auto Sjedinjenih narodov.

Još nije podne, kad zaobličimo prvi put Jeruzalem. Od ove strani je najbolje viditi, kakovo orlovo gnjezdo je Jeruzalem,

građjen visoko na brigu. Put naglo pelja gori. Ali mi se ne moremo voziti ravnim putem, ki je pod kontrolom Arapov. Vozimo se kroz divnu^S krajnu dolinu, u kojoj su bile teske, krvave bitke pred nekolikimi ljeti. To kazu još razbite aute i oklopna kola. Čudimo se, zac je ovo staro zeljezje minijumom novo pofarbano. Tunc nam razlozi, da ova razbita vozila valjaju kao spominki i uspomene na pale vojake.

~ Iz doline pelja cesta naglo gori, gdje se razliva po brdu široko i daleko moderni varos Jeruzalem. Ov je najvećim dijelom u ruka Židovov. Samo stari grad pripadje Jordaniji. Odmah na rubu grada vidimo sveučilišće. Nešto dalje se gradi novi parlament i druge velike zgrade. O internacinaliziranju grada ni slijeda nije već viditi. A to bi bilo jedino razumno rjesenje, ko bi osobito mi krsćani od srca pozdravili. Ovako sada bojažljivo i teskim srcem koracamo na brigu Sionu oko dvorane Zadnje vecere, ka lezi u neutralnoj zoni. Do brade poruzani vojak, pijeskom nabite vriće, rastriljeni stani i rusevine, ovo su turobni znaki neutralne zone.

Po kratkom izletu u Ain Karin, gdje se je rodio sv. Ivan Krstitelj, moramo se zuriti najzad u Jeruzalem k lesi Mandelbaum. Ovo je jedini prijelaz iz Izraela u Jordaniju. Zato je ovo i najveće pitanje nasega hodocasnoga puta: hoćemo li moć prekora-knuti granicu Jordanije?

~ Ne daleko od lege Mandelbaum vidimo male Židovčiče u dugi crni kaftani, a od ušes im visi u lice dugi spleteni vlasi, kao kose malj divicic. Ovo su takozvani pajesi. Duži jos nisam vidio za moć zivota.

~ Pocne se manipuliranje s putnicami. U autobusi dostanemo nase pasose. Onda je moramo dati izraelskomu carinaru. Nasi autobusi se odvezu u neutralnu zonu, gdje med rusevinami na jednom trgu skladu naše kofare. Mi stojimo na granici malo zaplaseni, kao pred velikom pustolovinom. Jedan židovski carinar krikne ime svakoga pojedinoga. Koga ime zagluš, on dostane svoj pasos i more se ganuti u neutralnu zonu, da najprije najde ondje svoj kofer.

Na drugoj strani u daljini od 200 korakov zaobličimo prve arapske vojake, ki nas sumnjivo smatraju ostrim okom.

(Nastavit će se)

JA ČEKAM

↓ iz minute u minutu
cekam
↓ iz sata u sat
cekam
u jutro podne
cekam
u podne večer
cekam
↓ tako iz dana u dan
cekam
a nekada pticu gledam
sto ne ceka nista
↓ cvijet u vrtu gledam
sto se uvijek ponovi
a ja samo cekam
ja na nesto cekam.

Šulek Stjepan

EVROPSKO GOSPODARSTVENO UZDRUŽENJE

dipl. trgovac Alfred Miletich

Razvitak svitskoga gospodarstva poslije drugoga svitskoga rata zauzeo je upravo gigantske razmjere. Pa tako se je pokazala potreba, da se stvori jedna evropska gospodarstvena organizacija, ka bi koordinirala gospodarstva pojedinih drzav. No najvazniji zadatak te opće evropske organizacije sastojao bi se u tom, da Evropu opet osposobi za snaznu i ozbiljnu konkurenciju na svitskom trziscu. Iskustvo je naime pokazalo, da pojedine evropske drzave ne mogu nastupiti kao ozbiljan konkurent u odnosu na Sovjetski savez i Sjedinjene americke drzave. Osim toga, poznato je, da se razvitak gospodarstva ne moze razvijati u uski prostori, već su tu potrebni veliki prostori, kako bi se citav taj tehnicki napredak u potpunosti mogao iskoristiti.

Neke mjere u pravcu zajednickoga gospodarstvenoga zdruzenja već su stvorene. Tako je u godini 1948. stvorena OEEC. To je evropska gospodarstvena organizacija, ka radi na koordiniranju evropske ponovne izgradnje. Ova je organizacija ukinula mnoga ogranicenja u vanjskoj trgovini i tako se njoj pripisuju zasluge oko liberalizacije citavoga evropskoga gospodarstva.

Od 1950. postojeći EZU (evropski carinski savez), takodjer predstavlja jedan korak dalje k zajednickomu gospodarstvenomu zdruzenju, a to znaci k gospodarstvenoj integraciji Evrope.

A kada su se drzave kao Belgija, Nizozemska i Luxemburg u carinski savez Benelux-a ukljucile, stvoren je prvi primjer, a ujedno je to predstavljalo ogromni napredak k jednomu kasnijemu zajednickomu zdruzenju ostalih evropskih zemalj.

Daljni korak k tomu gospodarstvenomu zdruzenju učinjen je u montanskomu savezu, koga su stvorile osim drzave Benelux-a i Nimska, Francuska i Italija. Ta gospodarstvena zajednica nije tako svestrana, ali se je uvijek ugovaralo, da se na primjer vazne sirovine kao ugljen, koks, zeljezo i celik izmedju ugovorenih drzav mogu nabavljati bez placanja carin. Zemlje toga montanskoga saveza sada su se odlucile, da zaista stvore jedan carinski savez na visoj osnovi. Odgovarajući ugovor je potpisan u Rimu na 25. ozujka 1957. Ta ugovor sadrzava jedan koncept za pripadnike OEEC, ki omogucava zajednicko gospodarstveno ukljucenje na siroj bazi i tako stvaranje zone slobodne trgovine. S time su se idoce o gospodarstvenomu evropskomu ujedinjenju poceli provadjati u djelo. Prakticna primjena carinskoga saveza izmedju ugovorenih zemalj sastoji se u tom, da u stvarnosti vise nima carinskih granic i da ove zemlje prema vani nastupaju kao jedinstveno carinsko podrucje. U zoni za slobodno trstvo ne postoju carinske granice, dok prema drzavam izvan ugovora postoju i nadalje carinske granice.

Gospodarstveno zdruzenje već zemalj, jednako, da li je ta zajednica u formi carinskoga saveza ili slobodne trgovinske zone, donasa za zemlje diozimateljice tu prednost, da se otvoru trziscia (Absatzmärkte), ka su bila carinami zatvorena ili za mnogo skupija, ili uopće nisu imala ozbiljnoga znacenja.

Od druge strani nastupit će medju ugovorenimi drzavami konkurencija, o kom se dosle nije moglo racunati, kad je carina cuvala cijene.

Za državu znači ukidanje carin izgubitak jednoga važnoga dohoda. Radi toga se je zaključilo, da će se ukinjenje carin sprovesti u tri etape u toku dvanaest godina. Pri tom može se termin produžiti na petnaest godina. U prvoj etapi se moraju sniziti globalne carine barem za trideset stotina. Na koncu druge periode za sesdeset stotina početnoga položaja. U tom vremenu mogu se pojedina državna gospodarstva prilagoditi novim odnosom.

Ukinjenje carinskih granic potribe, da se bavimo s naredbama, ke bi mogle izjednačiti naticajne uvjete (Wettbewerbsbedingungen) među istim granami trgovine raznih ugovornih država. Sve naticajne nejednakosti se ne mogu odstraniti samim racionaliziranjem, to je poboljšanjem proizvodnih metodov. Razlicne faktore naticanja ne moru uplivisati same pojedine grane gospodarstva. Tu je potribe reguliranje na visoj bazi. Samo slišu uvjeti radnickih plać, kako su one u kolektivni ugovori postarne, dalje politika prevoznih tarifov i mogućnosti osnivanja kartelov.

Na području plaćnoga sistema se je na primjer zaključilo, da se dostigne princip jednake plaće za muze i zene kod jednakovridnoga djela i jednako uređenje godisnjega odmora.

Na području prometa čedu se kod iste robe izjednačiti razlike, ke dosle postoju u tarife među pojedinimi državami.

Ugovor se zalaze za čim veće slobodno naticanje i zato se on obraća protiv stvaranja kartelov. Kroza to čedu se prepriciti na primjer osebni dogovori cijen, diljenje sajmov, ogranicenje proizvoda i tehnickoga razvitka.

Zanimljivo je još, da je predviđeno za gospodarstveno slabije države stvaranje jednoga fonda, iz koga čedu dobivati ove države kredit. Ta kredit omogućit će investiranja, ka čedu slabiju državu u naticanju izjednačiti s moćnijom.

Za poljodjelsko područje potribe je osebno reguliranje. I ovdje je predviđeno ukidanje carinskih granic, samo da se ovdje kazu za mnogo veće poteškoće. Naime kod poljodjelstva nije tako lako moguće prominiti od naravi dane temeljne uvjete. Zato su izjednačenju raznih poljodjelstvom postavne granice i bit će u toku od dvih ljet sazvana konferencija, ka će izraditi skupnu politiku poljodjelstva.

Ča nalize Austriju, izjavio je ministarski savjet u januaru 1957., da se Austrija ne more isključiti iz ovoga združenja. Ova odluka bila je neophodno potribe. Poprično dvi tretine austrijske vanjske trgovine idu u države OEEC, dakle u one države, ke stoju ili u carinskoj uniji ili spadaju u zonu slobodne trgovine. Jasno je, da bi izostanje Austrije prouzrokovalo velike gospodarstvene poteškoće. Po dvanaestomu ili petnaestomu ljeti pokazalo bi se, da se dvi tretine izvoza boru sa carinskim ogradjami, ke ne postoju za njihove konkurente u drugi država.

Ako još jednom postavimo pitanje skupnoga evropskoga trga, onda moramo naglasiti, da ov skupni trg postoji dosle samo u osnovi. Do dostignjenja cilja morat čedu se rješiti još mnoga detaljna pitanja, ka čedu se pokazati tek onda, kad projekt stupi u akciju. Ali trud će se naredno isplatiti, jer skupna evropska trgovina će bez dvojbe sluziti k dizanju životnoga standarda pojedinih država.

ODAKLE IZHADJA HRVATSKI NAROD?

Endre Berlaković

U zadnjem broju smo kazali, da su znanstvena istraživanja zadnjih časov dosadasnji kip o prvoj historiji Hrvata u velikom promjenila. Polag novih hipotezov hrvatski narod nije čisto slavenski, nego proizlazi od Slavenov, slaviziranih iranskih Hrvata i romanskih Ilira.

Već i već misli se, da su Hrvati bili Iranci, ki su živili u provinciji HARAHVATI u staroj Perziji, da su oni dospili pod pritiskom pamirskih Sakcov u Kaukaz i krajinu Dona i da su se ovdje pomislili sa Slaveni, iselili se kasnije u krajinu Visle i dospili konačno na Jadran.

Trsili smo se kazati razvoj hrvatskoga narodnoga imena po jezični zakoni asimilacije i da je geografično, narodno i personsko ime HARAHVATI, HOROHVATI, ko se prvi put spominje u 6. stoljeću pred Krist. u kameniti spomeniki perzijskoga kralja Darija i u Avesti, kasnije pak na kameniti ploca grckoga grada Tanaisa na Donu, konačno u Bijeloj Hrvatskoj za Karpatu, identično danasnjim hrvatskim narodnim imenom.

Sada želimo donesti nekoliko primjerkov iranštine starih Hrvata, ki čedu hipotezu, da Hrvati proizlazu iz stare Perzije bolje osvjetliti. I ovdje ćemo slijediti najveć put Sakaca.

1. Stare iranske boje kod Hrvata

Šuflaj, Dabinić i drugi vrtili su se kao u zacaranom krugu, da rijese zagonetnu nomenklaturu Bijele Hrvatske na Visli, pak Bijele i Crvene Hrvatske na Jadranu. Tek pred kratkim vrinenom naslo se je riješenje u staroj iranskoj filozofiji. U njegovu duboku i iscrpljivu studiju kaže nam L. de Saussure, da su stari Iranci označavali strane svita po boja.

Žuta boja je boja središća, zemlje, polarne zvijezde, sredine; zelena boja označuje početak, jutro, uziće sunce, istok; crvena boja jakost, pođne, jug; bijela je boja simbol jeseni, večera, zapadnoga sunca, zapada; crna boja nemoći, zime, sjevera.

Kot nam Herodot povida, su stari Perzijanci nazivali njim na jug lezeće more Crveno more (Indijski ocean. Danas naziva se ovako samo Egipatski golf) More na sjeveru su imenovali Crno more (ahshaena). Grki a za njima pa i drugi narodi naprikzeli su ovo ime. Nazivali su more na zapadu Bijelo more; i danas Turki kao jerbi staro-perzijske mitologije i terminologije nazivaju mediteransko more Akdenis.

Stvarno je ova Sjeverna (Velika) Bijela Hrvatska ležala zapadno od iranske pradomovine, a ono Porfirogenovo Crno More oko 30 dana na sjever, je danasnje Balticko more.

Dok Hrvati i krajinu na Visli bišu Bijeli Hrvati, Bijela Hrvatska, nazivali su se Hrvati i dom na jugu Crveni Hrvati, Crvena Hrvatska. Na Jadranu, u danasnjoj domovini, narod je nastavio ovu praudu.

Kao nam kažu izvori 10. i 11. stoljeća Crvena i Bijela, Hrvatska lezu južno i zapadno od tadašnjega politickoga središta (zuta boja) rimskoga Delminiuma-danasnjega Tomislav-grada - u kom se je Tomislav krunio. Sigurno je Tomislavu silno lezalo na srcu, da bude krunjen u negdasnjem rimskom a ondasnjem hrvatskom središtu.

Kako kaže Štedimlja, hasnovale su i pojedine krajine provincijov boje u istom smislu. Na primjer: politično središte Crvene Hrvatske na Jadranu bise Diocleia. Sjeverno ovoga središta negdasnje provincije Praevalis lezi Crna Gora, Crni vrhunac, na jugu su Crvena gora, Crvenica, Crveni Krs itd. Crveno i ovdje znaci jug kao i bijelo zapad u imeni Bijela Gora, Bijelica, Bjelan, Bijeli potok itd.

Slične primjere najdemo i u krajini za Karpati; ali ne najdemo ih pri drugi Slaveni i kod nijednoga drugoga evropejskoga naroda.

2. Stari perzijski politički misticizam

Porfirogenet povida nam, da su peljali Hrvate na jug petimi brati i dvi sestre. Nova Hrvatska u Dalmaciji utemeljena je ada od sedam poglavarov po istinskoj ili historionoj tradiciji. Ova informacija otkriva nam specifičnu perzijsku vjersko-političku navadu. U starom Iranu nova dinastija utemeljena je uvijek od sedam prijateljev.

Kod velikih azijskih kulturnih narodov - pred svim Irancev i Kinezov postojala je vjera, da se ima uriditi clovicje zajedništvo ovde na zemlji po pretkipu nebeskoga kraljevstva. Drugacije u ovom zajedništvu nima bozje pomoći i dobrostanja. Ashura Mazdah, svemogući gospodin, bise zviranjak sve dobrote; njemu je stalo na stran sestero neumrećih dus. Da se dobi srića i dobrostanje za gradjane, morala se je utemeljiti i država na zemlji po ovom nebeskom predkipu.

Šest najsilnijih plemenov i ki su se postavili najbliži suradniki vladara, bise uskoro vezano dinastjom i nje peljacem. Najdemo ovu navadu cetiri puta u historiji i to pri svi tri zmogni dinastija staroga Irana: Ahemenidi 522-331, Arsacidi 250-224, Sasanidi 224-651 / . Od cetvrtoga slucaja povida nam Porfirogenet pri Hrvati. Juznu Hrvatsku postavili su sedmimi peljaci, i ovo bise garancija za sriću i dobrostanje naroda. S drugimi ricjimi: Porfirogeneta zagonetni izvjestaj kaze nato, da bisu negdasnji Hrvati Iranci, ki su donesli stare perzijske kulturne i religiozne elemente med Slavene.

Tvrđi ovo i slijedeća činjenica: dug čas po ugasenju nacionalne dinastije (11. stoljeće) Hrvatska poznavala je sedam banov, ki su med sobom kralja izbirali, ako je umro zadnji kralj bez jerbov. U Splitskoj katedrali zabiljezen je slijedeći upis iz 14. stoljeća: " Bise navada u Hrvatskoj kraljevini, da su pri interegnumu izbirali sedmimi bani kralja, ako je kralj umro bez dice..... Ovi bani dolazili su iz sest hrvatskih familijov, ke je izabralo 12 plemenov ". Pisac ove biljeske mislio je jos u kategorija, ke su uplivilisale jur na misli starih iranskih politicarov 2000 ljet pred njim; i on operira sa perzijskimi misticnimi broji 7, 12, 6.

3. Ban-Župan-Porga

Porfirogenet povida i od hrvatskoga "bana" i hrvatskih

"županijov". Kao u starom tako i u modernom perzijskom jeziku ric ban ima isto značenje i naglasak kao to u hrvatskom. U starom Iranu ban bise najbliži suradnik kralja. Vojnički zapovidnici u krajina pri granica, ke bisu neprijatelju otvorene, imenovali su se Mars - bani. Desnaison -residirao je 1843 u Perziji- tumaci u svojem perzijsko-francuskom riječniku ric ban kao gospodin, izvrsna licnost /homme illustre/, peljač. Ova sedmorica hrvatskih banov bise identicna s onimi sedam poglavari staroga Irana. "Banska cast i vlast, izvanredna u moći, toliko je bitno povezana s povijesnim pojmom hrvatstva, da ju poznaju sve hrvatske drzavne tvorbekroz citavu povijest" (Murvar, Hrvatska i Hrvati, Chicago 1953). Izvan hrvatskoga drzavnoga podrucja potpuno je nepoznata i najdemo ju još samo u staroj Perziji.

Župan je staro-iranski administrativni naslov, koga su naprikzeli turski i slavenski narodi. Identican je sigurno s avestanskim fsupan, ca znaci pastir. Stara Hrvatska bise diljena u zupe ili zupanije. Bisu ovo provincije s manjom ili vecom autonomijom pod peljanjem zupanov, kim je bio neposredni gospodar ban. U austrijsko-ugarskoj monarhiji sirila se je hrvatska kraljevina med Dunajem, Dravom i Savom, takozvana "Reliquiae reliquiarum gloriosi quondam regni Croatiae". Do 1918. postojala je ova kraljevina iz razlicnih zupanijov a " Svijetli ban " rezidirao je kao pro-rex u Zagrebu.

Kako vidimo obdržali su i Hrvati na Jadranu od njegova dolaska na jug do utemeljenja jugoslavenske drzave (1918) prakticne staro-perzijske tvorbe bana i zupanije s originalnim naslovi i misli.

Prvi hrvatski kršćanski vladar nazivao se je Porga; on bise sin jednoga od sedam peljačev i utemeljiteljev stare Hrvatske. Sigurno ovo je slavizirano staro iransko prsonsko ime Porgav, ko naziva Avesta Pourugav t.j. " on ki posjeduje mnogo blaga ", bogat clovik, srićna persona.

4. Kavalerija

Dug čas bise zagonetna pojava snažnoga konjaništva u staroj hrvatskoj drzavi. Porfirogenet pise, da je Hrvatska imala 60.000 konjanikov, 100.000 infanterij i do 80 vojnih plavcic i brodov. Proti Saracenom trebali su Hrvati jako brodovlje, pradž svim ali trebali su snaznu kavaleriju proti strahovitim ugarskim konjanikom. U ovoj staroj hrvatskoj armiji imaše konjaništvo najveć iranski, infanterija poglavito slavenski izvor. Ovako nam ova biljeska grckoga pisca moze pruziti prilicni pregled od slavenske i iranske komponente u hrvatskom narodu. Po tom bise u 10. stoljeću ada oko 60% Hrvata slavenske krvi, oko 40% iranske. Pravda bisu u svi dvi dijeli nekačav broj potomkov romanskih Ilirov. Kod ali rimska historija pise, Ilirci bisu isto tako dobri konjaniki kao pjesaki; najt ćemo je ada na svi dvi strani. U dugi boji proti Turku trpila je iranska stran naravno najveć, tako da će ona bit danas slabija nego u 10. stoljeću.

5. Umjetnost, arhitektura, dekoracija, tehnika

Starohrvatska umjetnost, arhitektura, dekoracija i tehnika velikim su dijelom donesene sa Irana. Strzygovski bise frapiran o jednakosti hrvatske i staro-iranske umjetnosti. Donesao je slike paralelno iz obiju i je pokazao, " da staru hrvatsku umje-

tnost već poptunoma nalazimo u gradjevina Sasanida " i da su perzijski spomeniki i staro-hrvatski bitno jednaki (Murvar, Hrvatska i Hrvati, Chic. 1953).

6. Onomastika

Onomastika ima mnogo staro-perzijskih ostankov. Kako smo već kazali, ban, zupan i Porga su iranske riči, nadalje imaju imena županov Godesav, Sedeh i drugi iranske značenje. Dunav (=rijeka), Drava (drav=trčati), Sava (sav=obilje vode) su čisto iranske riči. Tuskan znaci zec; u Zagrebu je jedan vrt, ki se zove Tuskanac. Zahrab je takaj iranska rič i znači slavulj; odavle bi bio Zagreb. Jedino u hrvatskom jeziku ima perzijskih riči za svetke: Vazam, vazmek, vazmenica. Sve ovo je ostanak perzijskoga kulta boga Vatre, sina Ahura Mazde, i znaci savrsetak zime. Buduća istraživanja ovde hte sigurno jos mnogo objelodanit.

Pokazana hipoteza ada veli, da hrvatski narod postoji iz tri komponentov i to iranske, slavenske i ilirske: Jedan konjanički narod, ki je boravio jur u 8. stoljeću pred Krist. na ubrava Indijskoga oceana, stopio se je u krajini Dona sa slavenskom poljodelskom i neorganiziranom masom, dao joj svoje ime i državnu organizaciju a naprikzeo je jezik.

DIVICI MARIJI

Morko Marulić

Zdrava si Marije, zdrav žilju pribili,
ki u prsi krije tvoji sinak primili;
na, grisne se smili, puna si milosti,
dusa k-tebi cvili, čuvaj nas zalosti.

Da nam tvoj sin prosti, moli ga, kraljice
supcene svitlosti, prisvitla Danice;
Božja nevistice u trojstvu Bozjemu,
dobra odvjjetnice pri sinku tvojemu.

Uzdahu mojemu priklon' uši tvoje,
u grihu mojemu gdi cvilim gospoje;
neka srce moje vazda želi k tebi,
gdi no sveti stoje, da najdem stan sebi.

Sebe upoznati znači prvi korak k pravednosti,
sebe upoznati znaci osjećati svoju duznost prema
drugima.

Anton Wildgans

TRAGOVI HUMANIZMA I RENESANSE U HRVATSKOJ

Stjepan Šulek

Duh humanizma i renesanse zahvatio je i jedan dio Hrvatske, najme Dalmaciju. Dok se stanovništvo jednoga dijela Hrvatske uporno borilo protiv Turka i tako spriječavalo daljne napredovanje turskih četa na zapad, dotle se drugi dio Hrvatske kulturno razvijao po uzoru zapadne Evrope. Najveći utjecaj zapada na Hrvatsku izvršio je humanizam i renesansa, jer se je za vrime tih duhovnih pokretov u Hrvatskoj pojavilo nekoliko licnosti, ke zaista predstavljaju najvažnije faktore u kulturnom razvitku Hrvata. Dovoljno je da proučimo književno djelovanje velikih pjesnika, kao sto su Ivan Gundulić (Dubrovnik), Marin Držić (Dubrovnik), Julije Palmotić (Dubrovnik), Marko Marulić (Split), pa da vidimo svu velicinu starije hrvatske kulture.

Kao sto su talijanski humanisti, tako su i nasi humanisti u početku pisali samo na latinskomu jeziku, jer se je zastupalo mišljenje, da se lipa književnost mora pisati samo na latinskomu jeziku, jezikom rimskih klasikov. Ali na svu sriću nije se u Hrvatskoj ostalo samo kod latinskoga jezika, već se je preslo na književno stvaranje u hrvatskomu narodnomu jeziku, kojim se govorilo u Dalmaciji. Najprije se pisalo na čakavskom dijalektu, a kasnije su mnogi književnici pisali i na stokavskom dijalektu.

Želio bih da najprije spomenem četire predstavnike, ki su pisali samo na latinskom jeziku, a onda ćemo malo govoriti o nasi pjesniki iz Splita, Zadra i Hvara, ki su pisali i na hrvatskomu i na latinskomu jeziku.

Jedan od najranijih latinskih pjesnikov, ki se je pojavio u drugoj polovici petnaestoga stoljeća je Juraj Sizgorić (Georgius Sigoreus). Njegova najznamenitija zbirka pjesam je *Elegiarum et carminum libri 3*. U njegovi pjesnički produkti ima mnogo sjećanja na klasičnu starinu, a naročito na Ovidija. Sizgorić je pored humanista bio i dobar vjernik, pa je takodjer pisao i religiozne pjesme.

Ja mislim, da nima smisla, ako se poblize bavljamo s timi latinskimi pjesniki. Doduse njihova latinska djela idu u red kulturnoga dostignuća zapadne Evrope, ali ona su u stvari bila narodu strana, jer: 1. Ta su djela pisana tuđim jezikom, kojega narod nije razumio, i 2. U timi su se djelim samo u rijetkimi slucajev rjesavali narodni problemi. No jos bih ipak zelio spomenuti tri pjesnika.

Kao značajni latinski pjesnik, gramatičar, historičar i filozov, istakao se je i dominikanac Ivan Polikarpa Severitan, ki je najveći dio svoga života proveo u Italiji. Njegova naučna djela pisana su veoma teškim stilom i tako još do danas nisu dovoljno proučena. *Solimaídos libri tres* (Rim 1509) je religiozni spjev, koji pjeva o stvaranju svijeta, istocnomu grihu i otkupljenju covječanstva.

Solidne humanisticke obrazovanosti, covjek, ki je u sebi sjedinjavao različite sposobnosti; kao trgovačke, političke i književne, bio je Jakov Bunić iz Dubrovnika.

Školovao se u Dubrovniku, Padovi i Bolonji. U svom prvom književnom djelu De raptu Cerberi, uvodi nas Bunić u svijet starih mitskih pričov.

Ali najslavniji latinski pjesnik bio je svakako Aelius Lampridius Cerva, a u hrvatskim pisanim spomenici Crijević. Crijević je već kao djak ^Kvirilske akademije u Rimu doživio veliku slavu, ka ga je u njegovoj 18. godini za njegove latinske pjesme ovjencala lovorovim vijencem. U Rimu se je Crijević nasao u jednomu od najznačajnijih humanističkih krugov, ca se je skupilo oko njegovoga učitelja Pomponija, Leta. I tako se je mladi Crijević strastveno odusevio za klasičnu starinu, za humanističke ideje, ke je kasnije iz Rima prenosio u svoj rodni grad Dubrovnik. Crijević se rodio 1463. u dubrovackoj vlasteotskoj porodici. Nakon povratka iz Italije uselio se je Crijević u Dubrovnik, gdje je proveo najveći dio života.

Veći dio njegovih pjesama predstavlja ljubavna poezija. Mnoge svoje ljubavne pjesme posvećuje ljubljenoj divojki Flaviji. Crijević je inace prvi pjesnik, koji je u jednomu od svojih spjevova opisao lipote hrvatske obale. Kako je ljubio svoj rodni grad Dubrovnik, pa nije čudo, da je njemu u čast napisao epski spjev De Epidauru. Pored izvrsnoga humanista, Crijević je bio i dobar kršćanin, pa je tako pisao i nabozne pjesme o Jezusevoj muki, o Mariji i sveci.

Prvi hrvatski pjesnici, ki su se odusevljavali za ideje humanizma, ali ki su u stvari bili blize misticnosti sridnjega vjeka i ki su svoja djela pisali pored latinskoga i na hrvatskomu jeziku, pojavili su se istovremeno u Splitu, Dubrovniku, a zatim na Hvaru i u Zadru, a konačno i po ostali primorski građi.

Grad Split, ki spada medju najznamenitije grade u Dalmaciji, darovao nam je u 15. stoljeću slavnoga Marka Marulića, ki se zbog svojih latinskih djel proslavio po citavoj Evropi i cija djela na hrvatskomu jeziku predstavljaju prvi veliki uspjeh jednoga hrvatskoga knjizevnika. Sudbina je htjela da baš Split bude rodno mjesto prvoga najvećega hrvatskoga knjizevnika: Split, ki je nekada bio srce citave kraljevine Hrvatske. U Splitu je bilo središće svjetovne i crkvene vlasti. U Splitu bijase nadbiskup i primas citave Hrvatske, a nedaleko su zivili i hrvatski kraljevi.

Ali Split je u 15. stoljeću bio pod Mletačkom upravom. Gradom sada upravlja Vijeće sa svojim knezom, ki je obično bio Mlečanin.

Marko Marulić rodio se 1450. u uglednoj vlasteotskoj porodici. Prvu latinsku školu završio je u Splitu, a sveucilište u Padovi. Prema apologiji Franje Bozicevića, Marulić je bio neobično pobožan i marljiv covjek, ki sve svoje slobodno vrime posvećuje nauki i knjigam. Marulić je mnogo drugovao s tadašnjimi kulturnimi radniki i splitskimi knjizevniki kao Franjom Bozicevićem, Jerolimom Papalićem, s braćom Martincići i drugimi. Da recemo bolje; oko njega se je okupila cetica pjesnikov, čija nam djela na žalost nisu pristupačna, jer su se u većini izgubila.

Mi ćemo najprije spomenuti njegova djela na latinskomu jeziku, ka su se prevodila i u ostale evropske jezike. Njegova najpseznija latinska djela su: De institutione bene vivendi per exempla sanctorum (Mletci, 1506) i Evangelistarium

(Mletci, 1516), U napomeniti djeli vidi se njegova tijesna povezanost sa kršćanstvom. On u ti djeli tumaci kršćanski moral i daje upute za praktican zivot kršćana. Svoja izlaganja potkrijepljuje s citati iz Svetoga Pisma, Svetih ocev i zivota svetih. Marulić je napisao i epse Davidu, ali na zalost sacuvalo se je samo prvo pjevanje, dok je sve ostalo nestalo. Kriticari smatraju, da je velika steta, sto se je veći dio toga epa izgubio, pa kazu, da u tom epu ima mjesta, ke idu medju najlipse stvari, sto je Marulić ikada napisao.

Marulić je inace svoja djela pisao stilom Vergilija, pa tako splitski kancelar Prokulian u svom govoru 1567. kaze, da bismo imali kršćanskoga Vergilija, da najveći dio njegovoga knjizevnoga stvaranja nije propalo u vrime kuge.

Ali za hrvatsku knjizevnost na hrvatskomu jeziku najsnaznije Marulićevo djelo predstavlja Judita ili bolje: Istorija svete udovice Judit u versih hrvacki slozena, koju je napisao 1501. a tiskana je dvadeset godina kasnije (Mletci, 1521). Marulić je gradju za svoju Juditu uzeo iz Biblije. On je htio dati lik svete zene, koja spasava svoj grad Batuliju od propasti Holofernevoje vojske. U tom djelu dolazu do izrazaja dvi strane; svitla i crna. Holofernova je vojska nesimpatična, gruba masa, ohola i pokvarena; sila, ka predstavlja utjelovljenje materijalne vlasti, dok je eto Batulija grad pobožnih svećenikov i naroda, komu je glavno oruzje protiv neprijatelja molitva i pobožnost. Evo nekoliko stihova, ki snazno tipiziraju tu osvajačku silu:

Od konjske bahati zemlja se potresa,
nistar ne poresa, ni trava ni zito,
kuda vojska plesa, po sve ono lito...

Od praha magline dvizahu se gori,
kanono oblacine kad mrce po gori....

Tko je toliko smiv, ki bi jih dočekal,
al'va dalec vidiv, da se nebi pripal?
Mnju ti, bi uzdrhtal despot, car i sultan,
tere bi pleća dal, mac ne podrsvi van,
nit bi se oziral, bizeći noć i dan.

U jednoj sam knjigi pročitao, da je Marulić, pišući Juditu, imao pred svojim ocima u prvom redu strahote svoga vrimepa, pa da je na taj nacin htio prikazati sve strahote, ca Turki cinu po hrvatski kraji. Primjerom Judite, ka na koncu ipak pobjedjuje, jer je njezin narod pravedan i nekriv, htio je Marulić uzdržati vjeru u spas hrvatskoga naroda od isto tako silnih i oholih Turkov. Sve se čini, da u toj misli doista ima nešto istine, jer je Marulić cio zivot ispovjedao svoj patriotizam. Jednom su Turki dosli u blizinu zidina Splita, pa se je mislilo da će Split uskoro pasti po Tursku vlast. Marulić je ljubio svoj rodni grad, pa tako je papi Hadrijanu šestomu napisao jednu poslanicu u kojoj ga je molio, da skupi križarsku vojnu protiv Turkom, jer oni prijete veliku opasnost za čitavo kršćanstvo. Poslanica medjutim nije uspjela. Svoj patriotizam Marulić je pokazao i tim, ča je na latinski preveo ljetopis popa Dukljanina.

Marulićeva najznačajnija hrvatska pjesma je Molitva suprotiva Turkom. U toj je pjesmi realistički prikazao sve strahote, ke po hrvatskoj vršu turski silnici.

On je također i u svojim kraćim pjesmami naglašavao kršćanski moral, a u nekim svoji pjesma strogo je kritizirao pokvarenost u redovi katolicke crkve.

Još moramo reći, da se u njegovim djelima zrcalu prilike u Dubrovniku i u ostaloj Dalmaciji. U hrvatski primorski gradi ipak je sve dosta smireno, dok u unutrašnjosti zemlje vlada krvava stvarnost turskih osvajanja.

Marulićeva slava se ubrzo proširila po svi dijeli Dalmacije i tako je on postao uzorom za mnoge pjesničke generacije. Marulić je umro u Splitu 1524.

Kulturne prilike na otoku Hvaru bile su slične kao i u drugi hrvatski primorski gradi. I to je vrijedilo kao osnov više obrazovanosti poznavanje talijanske književnosti i humanističkoga pogleda na svijet. I tu se je hrvatski jezik razvijao do najviših književnih mogućnosti. Najvažniji hvarski pjesnici, u čiji djela dolazi do izražaja vlastita narodna individualnost su: Petar Hektorović, Hanibal Lucić, Miksa Pelegrinović, Jerolim Brtusević i dr. Mi ćemo se sada u kratki crta baviti samo s Hektorovićem i Lucićem.

Najsnažnije djelo Petra Hektorovića (1487-1572) je Ribanje i ribarsko prigovaranje. To je zapravo neki putopis, u kom je Hektorović opisao trodnevni izlet po moru u društvu trojice ribara. Posao na tom izletu ispunjen je ribarenjem, razgledavanjem prirode, razgovori i pjevanjem. Kad su stigli do mjesta Necujma, gdje je nekad boravio Marulić, tada se pisac sjeća na Split i Marka:

O Splitu čestiti, ku si sriću imil,
da s'vazda gnizdo ti razumnim ljudem bil;
li Marul nad svima, za reći ric pravu,
najveću cast ima, i diku i slavu.

Hektorović zapravo u Ribanju i ribarskom prigovaranju slika obične ljude i divi se njihovim bistrim i jasnim pogledom na svijet. Inace najznačajnijih pjesničkih mjesta ima tamo gdje pisac opisuje prirodu oko sebe:

Sunce se obori,
malo potrpiš, noć osta odzgori.
I zatim domalo, brzo se spravise,
vazamsi svičalo, luc na nj postaviše.
Idosmo puzeći potihom kraju pram,
jedan njih vozeći i drugi osti vazam,
oh lipo ti bise, meni pogledati,
kad riba ploviše, gdje ju on zamlaži!
Jedna, ku prezaše, mal mu se ne smuce,
jer nigdi lezase tajec se men skrace....

U Ribanju i ribarskom prigovaranju Hektorović je zabilježio i četiri narodne pjesme, među kojima i dvi bugarstice o Kraljeviću Marku i bratu mu Andrijasu i pjesmu o Radosavu Siverincu.

Našega su Hektorovića suvremenici, a naročito Dubrovčani veoma cijenili i ubrajali su ga među odlične hrvatske pjesnike i to ponajviše zbog svoga realizma i demokratskoga shvaćanja na život.

Drugi značajni pjesnik, koga nam je darovao otok Hvar, bio je Hanibal Lucić (+1553). Do danas su se sacuvale neke njegove ljubavne pjesme (Pisni ljuvene 22), i prijevodi iz Ovidija. Njegove ljubavne pjesme podsjećaju na narodnu poeziju. Najveće Lucićovo djelo je Robinja, drama u tri skazanja. To je drama vjerne i viteske ljubavi iz turskih vremen. U toj nam je drami pisac prikazao teško tadašnje stanje na Balkanu. On je na taj način prikazao krvavu stvarnost svoga vremena. Radnja drame je veoma jednostavna, sva u dijalogu između zarobljene kćeri bana Vlaška i njezinoga osloboditelja Derencina. Radnja se odigrava na dubrovackom trzištu, gdje Derencin otkupljuje Robinju to jest svoju, zarobljenu i na dubrovacko trzište dovedenu, zarucnicu. Jedna od najljepših pjesama u toj drami je Jur nijedna na svit vila. Tu pjesnik slavi idealnu ljpotu:

Blazen, kto joj budi grlit
 grlo i vrat bil i gladak;
 srića ga će prem zagrlit,
 zivit će zivot sladak;
 zarko sunce neće hrlit
 da mu pojde na zapadak.
 Grlo i vrat i gladak
 Blazen, tko joj bude grlit...

U zadnjoj kitici te divne pjesme pjesnik kaže, da bi bila "grihota", da je ova lipota samo prolazna, kao i sve ljudske stvari:

Grihota bi da se stara
 ova lipost uzorita, Bože,
 Bože, ki si svim odzgora,
 cin' da bude stanovita,
 ne daj vrime da ju shara
 do skoncenja sega svita.
 Ova lipost uzorita
 grihota bi da se stara.

Poslije prvoga prikazivanja Ropkinje na otoku Hvaru, ona se je narodu veoma dopala i tako je ubrzo prodrila u široke slojeve naroda po svi primorski kraji, gdje je zivela sve do naših vremen u obliku romance, a na otoku Pagu u obliku pucčkih predstava. Tako je ona zahvaljujući svojoj popularnosti u narodu postala dijelom narodnoga folklora.

Još nam preostaje da spomenemo jednoga predstavnika iz Zadra.

Tvorac prvoga hrvatskoga pastirskoga romana Planine, djela u kom dolazi do izrazaja duboki hrvatski nacionalizam i patriotizam je Petar Zoranić (rođen 1508). U Planinama, koje su pisani prozom i stihom, Zoranić zapravo iznasa utiske iz svoga putovanja kroz hrvatske planine. Uz more vlada pjesma, ljubav, dok u unutrašnjosti zemlje vlada vjerna nesigurnost, glad, siromastvo, brige i strah od vukov i Turskih osvajačev. Evo nekoliko recenica proze iz kojih izbija mucan život pastira i ljubav za svoju zemlju:

"Ne cuđi se, rise, tomu, da cuđi se, da se kočeto al' človik u ovih planinah nahodi, jer ne samo jeda ali dva vuka, da jata veksa neg i mi stada iz istocnih stran izhode i cesto, pačeli svakusmo nas nadhitaju toliko naporno, da ne samo živine, da nas pastire i strazni psi razdiraju, i jur po svoj zupi ovoj nije ih, paceliveksi dil razdrli su, a jini, buđi da malo, a tuja vladanja pobigli; i mi eto kako ovca drugu zaklanu gledajući

svoj kolj čekamo".
Evo jos jedne pjesme iz Planina:

Pasite drobne travice,
moje primile ofcice
da vimenacca nadmete,
da vidra mlika nal'jete
i sa mnom se obeselite
i radostju pokripite.
I vi, travice drobnjahne,
puscajte zraste mla'jahne,
i cvitjem se naresite,
crnu zemlju pokrite.
I pticice, zuberite
pojuć mej zelene kite.
I dublje, hrastje i cerje,
drinofje, jelje i borje,
medvenim sokom suzite.
I vi, drace, procvatite,
zrilim grozdjem se resite.
Potoci i vrulje, provrite
mlikom i vinom veselim
i nektarom bozanstvenim
i izbiranim omanom.
I ljuti lavi i vuke,
nemojte stada napirat,
metiljem ni strokom trovat.
I ti, nebeska svitlosti,
pridaj svitlosti kriposti,
i dvigni vise zlati plan,
i por svitli of mili dan,
jer je god moje ljubavi.

Naš pjesnik, poput svih ostalih pjesnika, imao je istu humanisticku kulturu. On je dobro poznavao Vergilija, vidija, pa Boccaccia i Petrarku. Pa zato u njegovim Planinama ima mnogo sjecanja na te slavne pjesnike. Planine su tiskane u Mletcima 1569, god.

.....

Hoće li se ili se neće, mi pripadamo našem vremenu.

Henri Matisse

Mi ćemo u dvadesetomu stoljeću živjeti u sredini novih obraza, novih slika i necuvenih glasova.

Franz Marc

Neka živi velika misao, vjecna nezaboravljena misao. Svaki clovik, pa kto on bio, mora upoznati, da existira velika misao.

F.M. Dostojevski

VELIKI SINI HRVATSKE

Marin Getaldić-Hrvat-predhodnik velikih naučnih otkrićev.

Piše Ignac Horvat

Navršava se 330 ljet smrti našega velikoga u cijeloj Evropi cijenjenoga učenjaka, matematičara i fizičara-Marina Getaldića, nazvanoga latinskim imenom Ghetaldus. Umro je u martu 1626. u rodjenom Dubrovniku, u slavnoj hrvatskoj Ateni. Za Getaldića veli historičar Barbieri, da je bio dostojan predhodnik Boskovića, ki se rodio 85 ljet po Getaldićevoj smrti, a moguće da je bio i veći od Boskovića, ako se zame pred svim u obzir vrime u kom je živio i djelovao, a osim toga i njegov novi i vazan poticaj, ca ga je dao evropskomu intelektualnomu napredku.

Poznati hrvatski fizičar dr. Oton Kučera piše pak od Getaldića, da je on prez dvojbe uz Rudjera Boskovića najslavniji predstavnik hrvatskoga naroda u historiji egzatnih naukov, osebito matematike. Da nije tjelesno prerano oslabio, moguće bi njegovo posljednje djelo bilo doista jur prije hitilo u svit misao glasovitoga francuskog filozofa i matematičara Deskartesa. A dr. J. Majcen iznoseć u "Radu Jugoslavenske akademije" licnost i djelo Marina Getaldića, konstatira, da se vridnost toga clovika sastoji upravo u pripremanju naučnih temeljov za ona vazna otkrića, ka su nastala gotovo neposredno poslije njegove smrti, a to da nam otkrivaju široki pogledi u njegovim djelima i putevi u njegovi nastojanji.

Ime Hrvata Getaldića kot velikoga učenjaka spominjalo se je još za njegova života u svi naučni okrug i Evrope, tako da se mnogi tadašnji glasoviti ljudi nisu mogli dovoljno nacudit njegovomu velikomu znanju i genijalnosti i matematiki.

Marin Getaldić je prve nauke primio u rodnomu Dubrovniku, a zatim u Rimu. Proputovao je cijelu Italiju, Njmsku i Francusku, a bio je i u Engleskoj. U Parizu se je zadržao dulje vrime, kade se je družio s glasovitim francuskim učenjakom F. Vieta, a u Italiji se je takodjer družio s glasovitim ljud i svojega vrimena, kot su to bili na peldu, Sarpi, Claviani, Pinelli, Olivari, Barberini i dr. Životopisac spomenutoga historičara Sarpija veli doslovno za Getaldića, "da je anđel po svojoj čudi, ali da je u matematiki pravi demon" (zali=strasilo). Njegov "Appolonius redivivus" kot i druga njegova djela pokazuju, da Getaldiću nije ravnoga clovika za najt ili da ih je malo, ki bi mu dorasli. Iako se Getaldić pretežno bavio matematikom i geometrijom ter na tom polju stekao veliku slavu u svitu, bavio se on takodjer i fizikom, osebito optikom. Svoja naučna djela pisao je po tadašnjem obicaju-na latinskom jeziku, a nika od njih su na zalost kasnije izgubljena. Med najvaznijimi djeli Getaldića triba spomenuti: "De resolutione et compositione mathematica", izdano u Rimu 1630, po njegovoj smrti, zatim "Promotus Arhimedes", "Nonnulla propositiones de parabola", "Appolonius redivivus", "De radiis visus et lucis in vitris perspectivis", i jos cuda drugih djel.

Imenom Marina Getaldića ponosu se različne tvornice, radnje i prodavaonice optičke proizvodnje.

VLAH BUKOVAC

U aprilu 1955. ispunilo se je 100 ljet, da je ovaj veliki hrvatski slikar na svit dosao. Rijetko ki od velikih umjetnikov naše dobe je prezivio tako burnu, tešku i ubogu mladost kot Bukovac.

Rodio se je u Čavtatu, jednom malom varošiću blizu Dubrovnika, od siromaških roditeljev. Jur kot dite kazao je zvanredan talenat za slikanje. Kad je svrsio svoje 11. ljet, zega ga je sobom stric u Ameriku, u varoš Brooklyn, da mu pomaze u trgovini. Prezaran mu se je ovde pojavila prva nesrića. Kumaj se je u Americi malo ubiknuo, umre mu stric. Zagstavna žena, ka nije trpila dicaka, ga spudi kot maloga zlocinca u popravitilisce za mladinu.

Teško je ta udarac pretiskao mladoga Vlahu. Kad se je pomučum jednoga odgojitelja toga mjesta izbavio, ostane jos 4 ljeta u novom svitu. Zaposlen je bio na različni mjesti pak si je kumaj zasluživao suhi kruh. Kad se je zasitio mucenickoga zitka u tujini, vrne se najzad u domovinu, u rodni Čavtat. Ovde doluci, da će postati mornar. S jednim brodom pak krene u Carigrad (Konstantinopel). I kot mornare ulovi ga teska nesrića. Nesrićni mladić spada u nutrinu broda pak zadobene tako teske rane, da ostane kumaj u zivotu. Teško ranjen vrati se domom za opravak.

Dokle se je doma lićio, zgrabi opet za crtanje. Mnoge napravljene slike izloži u roditeljskom stanu. Svi oni, ki su vidili djelo mladića, bili su oduševljeni. Začeli su ga nagovarati, da se ide učiti slikarstvo. I nije se čudit, da je mladić videć svoj uspjeh dobio veliku zelju za učnjom ove umjetnosti. Najveća teškoća bila je u tom, da mu nisu bili roditelji u stanju, da plaćaju za njegovo slikarsko školovanje. Zato mladomu Vlahu nije ostalo drugo, nego da se da opet u svit, da si tako prevridni toliko novca, ca je bilo za školovanje potribno.

S bratom je krenuo sada u juznoamerikansku republiku Peru, u grad Callao. Onde je dobio mjesto u jednoj tvornici za crtanje slov i brojev na vagoni. Ali i ovo mjesto je vrijeda zgubio. I sad otputuje u sjevernu Ameriku. U varoši San Francisco dostane mjesto u jednoj kavani kot podvaratelj. Razumi se, da ga i ovo mjesto nije zadovoljilo. Željeznom voljom isao je za svojim ciljem. U svakom slobodnom casu je slikao. Njegove slike su se ljudem toliko vidile, da je dnevno dobivao sve već narudžbov. Vidivše, da more i od samoga slikanja živiti, ostavio je mjesto u kavani. I lipo je sada zasluživao. Vrijeda je on sam zacutio, da mu ipak mnogo jos nedostaje do pravoga umjetnika. A pravi slikar more nek nastati onda, ako upozna sve temelje slikarstva. A ovo se nek more u slikarskoj skoli postignuti. Zato se odluci, da će se s presparenimi novci vratit opet najzad u Evropu, kade hoće pak poiskati jednu slikarsku skolu.

Po kratkom vrimenu u domovini izloži u Dubrovniku neke slike. Med svimi najveće priznanje dostane slika "Turkinja u haremu". Dubrovacki pjesnik Medo Pucić, komu se je spomenuta slika osebito depala, nagovori Vlahu, da ju pošalje zagrebacomu biskupu Strossmayeru. A Pucić sam preporucio ovomu hrvatskomu mecenu mladoga Bukovca. Za kratak cas dostane Bukovac od Strossmayera 100 frankov za sliku. Ta svota je bila tako

da je mogao sada Bukovac misliti na školovanje. I njegov prijatelj Pucić ga nagovori, da se da u Pariz, kade je on čas bila najglasovitija skola. Bukovac to i učini, i s uspjehom završi školovanje. Njegove slike, izložene u pariskom umjetničkom "Salonu", zaslužu Bukovcu vrijeđa ime pravoga umjetnika i slikara svitskoga glasa.

Budući da je imao Bukovac sada glas jednoga od najboljih portretistov (slikar ki ljude slika) cijeloga svita, bio je pozvan na različne dvore, da vande slika vladare.

Kot glasovit človik se Bukovac iz tudjega svita opet vrne u svoju domovinu, u svoj mili Cavtat. 1892 ljeta doseli se u Zagreb, kade si napravi jedan velik atelier (djelovaonicu za slikanje). Ima zelju, da stalno ostane u glavnomu gradu Hrvatske. Vde marljivo slika. Slike "Gundulićev san", "Hrvatski prepород", ka slika jos i danas kinci zastor Hrvatskog kazalića u Zagrebu, slisu med njegove najveće slike ove dobe. Da je ov majstor u svojoj umjetnosti i na druge slikare, u Zagrebu uplisivao, je od sebe razumljivo.

Ondasnje političke prilike u Hrvatskoj nisu nikako zadovoljavale Bukovca. Tako se i nije cudit, da je on dosao u protivnost s ondasnjimi peljaci. Kroza to je pak zgubio puno prijatelj.

Rastužen od ove pojave ostavi za uvijek Zagreb i krene najzad u dragi njegov Cavtat. Ovde djela marljivo, sve do smrti njegovih roditeljev. Po 3 ljeti se ov neutrudljivi clovik odseli u Prag, kade postane imenovan 1903 ljeta za profesora na ondesnjoj Umjetničkoj akademiji. U ovom gradu je pak ostao do svoje smrti u martu 1922 ljeta.

Bukovac je bio veoma rodan slikar. Naslikao je prik 400 portretov i oko 150 kompozicija (slikov s mnogimi ljudi). Bio je pravi majstor u tehniki portretiranja. Njegove slike su solidne i držu se klasike, to je, da se je trsio, da budu slike cim vjernije modelu, naturi. Njegove slike i danas kincu različne kulturne varosi Evrope.

U njegovom rodnom mjestu postavan je u rodnoj kući skroman ali lip muzej s mnogimi slikami. Svaki, ki ga poišće, ostavi stan i Cavtat s velikim ganućem prema njegovomu velikomu sinu, Vlahu Bukovcu.

Ča je bolje, jeftina srića, ili uzvišena patnja?

Dostojevski

Ča je u duši istinito, to je i u ruka.

Hugo von Hofmannsthal

Ima li slikar više prirode u sebi, tim on slobodnije vlada s formami i za njega vise nema ni granic ni svrsetka.

E.L.Kirchner (Nimski ekspresionistički slikar)

Umjetnost je universalan jezik, ki se izrazuje po simbolima.

JEZIČNI OGLED

Po Maretiću i: h.

a da, ohne dass, um zu, na pr: ne morem ga viditi, a da mi se saka ne otisne; ona je preveć siromasna, a da bi mogla to kupiti. Ali obicnije je bez a. - Ali ada u smislu dakle, also, je arhaizam (zastarano), treba ga izbigavati.

Afrikanac, afrikanski, pored Africanin, africki, more se podnesti; jer isporedi: Austrijanac, Bjeloselac, Pestanac. Isto valja i za: Amerikanac, americki, pored Americanin, americki. Ali opet pravilno pisemo: Azijat, azijatski.

akademac, akademicar, t. j. akademicki (akademicki) djak, slušać. Prva je ric dobra, jer se govori: Albanac, Slavonac, Macedonac, (prema Albanija, Slavonija) itd. Druga ric nije pravilna, iako se rado upotrebljava. Ali dobro se kaze: akademski.

akademik je član akademije (jugoslavenske, francuske).

akoprem, obsehön, obwohl, je kajkavski; stokavski je: premda, iako, ako i. Tako pisemo i mi.

ali, aber, mora uvijek stajati na početku rečenice; zato ne valja na primjer: svega se govori, pravo ali nigdo ne zna. Po njemacku: niemand aber weiss... Pravo je: svega se govori, ali nigdo pravo ne zna. -

Ali se ne smije zaminiti s ili. Na pr. krivo se govori: Ali ces ti to uciniti ali cu ja. Nego: Ili ces ti to uciniti ili cu ja.

ambasador, Botschafter, je nepotribna francuska ric (ambassadeur); mjesto ove moremo upotrebljavati: poklisar, ka je nemar takaj tudja ric, ali je narodu bolje poznata. Za nizu vrst poklisara (njem. Gesandter) more ostati ric: poslanik.

apoteka, apotekar, je medjunarodna ric pak se more hasnovati; slavenska je: ljekarna, ljekarnik.

armija je nepotribna ruska ric; po hrvatsku je vojska.

bajoslovan, bajoslovlje, mythologisch, Mythologie, uzeto je iz iz ceskoga. More se podnesti, no bolje je mitologicki, mitologija.

bakljada, Fackelzug; nastavak - ada je uzet iz tudjih rici, na pr.: armada, barikada, brigada, parada. Mjesto bakljada bolje bi bilo hrvatski: lucarija, od luc.

baratati s cim, handhaben. More se reci i: rukovati cim.

bdjeti ima prezent: bdim, bdis, bdi, bdimo, bdite, oni bde. -

Prema tomu: bdjenje, ne bdijenje.

bescjena, Spottperers, bolje: bescjenje, na pr.: prodao u bescjenje.

bespredmetan, gegenstandslos; besprijekoran, tadellos; bestrastan, leidenschaftslos, moru se podnesti.

bezbroy, Unzahl; pravilnije je reci pridjevom: bezbrojne (nebrojene) nevolje, mjesto: bezbroj nevolj.

bezodvlačno, unverzüglich, bezuvtjetno, unbedingt; mjesto ove je bolje: svakako.

biliti (bijeliti) na pr. jabuku, krumpir, nije dobro; bolje: guliti.

bi u kondicionalu na pr.: mi bi rekli, vi bi hvalili. Bolje je kako nasi Hateri govoru: bismo, biste.

biti, sein; na pr.: jucer smo bili gledali sajam; bolje: jučer smo isli gledati.... Jer prvo je po njem, wir waren schauen.

blagoglasan, blagoglasje, wohl lautend, Wohl laut, more se upotrebljavati.

blagonaklonost, Wohgeneigtheit, rič napravljane prema njemačkom. Dosta je samo naklonost, a more se uzimati i: dobrohotnost, dobrohotan.

bludnja, Verirrung, Irrtum, dobra je rič.

bogoslužan, bogoslužje, liturgisch, Liturgie, more se podnesti.

Bosna, ne valja u dativu i lokativu: Bosnoj, mora biti: Bosni.

Prema tomu ne valja: u Zeljeznom, iz Zeljeznoga, nego: u Zeljeznu, Zeljezna.

buđući, weil, da; u današnjem jeziku je bolje buđući da nego li samo buđući.

Nastavit ćemo

DITINJE SUZE

Ingeborg Berlaković

Majka se je upravo iz posla povratila. U sobi su ju okružila dica, ka su jedva dočekala, da pred majkom iznesu svoje male brige i radosti. Starija su hotili majku izvjestiti, da su se za mladjje brinuli i da je bilo sve u redu. Majka je sapnula svakomu slatku rič, kratko pitanje, ali nije bilo mnogo vremena. Bilo je već veoma kasno i otac će uskoro biti ovdje, a ona je još morala pripremiti večeru i gledati, da dičica do ocevoga dolaska budu nahranjena i spremna za spavanje. Kuhala je ada za sve siromašnu večeru. Uvijek je bilo u obitelji tesko s tako malo novaca zasititi šest gladnih ust. Ipak nitko nije bio nezadovoljan. Presrični, da je s njimi majka, jeli su ponizno njim ponudjeno, a zatim su se spremali na spavanje.

Ali već se cuju teski i umorni koraki; dosao je otac. On je cijel dan tesko radio i zato se je radovao toploj sobi, ženi i dicit. Dica su oca stidljivo pozdravila i odmah su se povukla u kut, kao da su se u očevoj prisutnosti osjećala zastraseno. Otac je u zadnje vrime uvijek, kad se je iz posla vratio, bio tako cudan: on je govorio veoma malo, a ako je nekoga nešto zapitao, bilo je to u kratkom tomu. Dica nisu znala, kako se roditelji moraju truditi, da bi zaradili potreban novac za zivot. A otac je još i trpio na razni tjelesni slabosca, ke su ishadjale od njegove zadnje bolesti. Majka je za oca iskuhala i kusić mesa, da se njegovo umorno i slabo tijelo malo osvjezi i ojaca. Ona je posluživala oca, jer je već s dicom vicerala, ku je sada opozorila, da oca pri jelu ne smetaju. Ipak, supa im je ubrzo navrla u njihove male nose, pa jedno za drugim dojdose iz svojih dosadasnjih zaklonov, gledati oca s velikimi ociju. Na početku nije on dicitu svoju, jer je jako gladno jeo. Ali iznenada pade njegov pogled na svoju dicitu, ka su stajala oko njega i gledala u njegov pladanj. Doduse majka je dicitu opmenula, da su već oni svoje pojeli i da se udalju od stola, ali to je otac zapricio, dok je najmladjega pozvao k sebi i ponudio mu, da okusi toplu supu. Mali se je zario od velike radosti i bio je presričan, da ga otac tako njezno nagradjuje. Švakomu po redu je otac ponudio zlicu supe, samo Anica i Marko još nisu dobili nista. Ocev glas je

ipak zazvučio: "No Marko, dođi, i za tebe imam malo". A Marko, ki se je do sada ponasao, kao da uopće ne očekuje oćev poziv, odmah je zaboravio svoju pozu i vas srićan pascio se je ocu.

Anica je u misli gutala supu i znala je, da je uskoro i na nju red, pa se je osim, supe i milovanju nadala. No ona je bila veoma skromna divojcica i duboko se je nakrišala u kut između stola i ormara, ki je bio jedva osvijetljen od slabe petrolejske lampe.

Otac je dalje jeo: on je već bio skoro sit ali jako umoran. Kada je vidio oko sebe male vesele obraze svoje dicece, i on se je razveselio. Jos samo dvi zlice, i on će biti gotov s večerom: tada će se umiti i pojtiti na pocivak, da se odmori njegovo iscrpljeno tijelo. Već je gotov, prekriži se i stane. Ali u tom hipcu iz dubine kuta zacuje se uguseni klik, ki je oca veoma dirnuo.

K zadnjemu Anica nije prestala gledati u oćev pladanj, jer ona se je duboko nadala, da će ju k sebi pozvati otac i da će i ona takaj dobiti svoj dio. Ali otac je mirno ispitao svoj pladanj. "Kod slijedeće žlice će me sigurno viknuti", potajno se Anica nadala. "Ali ovo je, sada jur bila zadnja zlica - majka će jos nesto donesti" pojaćano je kucalo nje malo srce - "sada me mora zvati, on to ne more zaboraviti jedno svoje dite - ne, ne..."

Ali kada je Anica vidila, da je otac zaista završio i da se već kriza, bilo joj je jasno, da je otac na nju zaboravio i ona se pocela tiho plakati. No otac ju je već uzeo u svoje narucje i pokusao ju nježno tisiiti. Žbog ove nedećekane njeznosti Anica se pocela jos jace plakati, ali to vise nije bio plac pozabljene: Prolijane suze izipirale su iz njezinoga srca svu ditinju gorcinu i ćut napušćenosti. I tako je mala Anica - ko i ne kroz jilis - ipak bila mnogo vise nagradjena.

TRI PJESME

Stjepan Šulek

Pogledaj svitlo u noć

Radi tame u nama je svitlo
radi noći u nama je svitlo

mi naše črne dubine otvaramo
neka u nas udje svitlo

O svitlo
o svitlo
u noć
u noć te šaljemo

i trudimo se
da u tami caruješ

O svitlo
o svitlo
pogledaj ovu strašnu noć.

POKRET MLADEŽI U KRISTU

Novi se radja duh
 kod mladosti ponovno oživljuje
 Kristovo djelo, život prestaje biti
 mrtav i suh jer ovdje je novo pokoljenje
 jer ovdje je novo tijelo.

I mi smo ponosni
 da mladi smo ljudi
 da misao kršćanstva
 u nama se budi.

Mi želimo zastavu kršćanstva
 kao ljudi tehnike
 ponosno u sebi nositi
 al' mi ćemo sad dalje
 od atomske panike
 i čovječanstvu duh novi proklamirati
 jer mi smo spremni
 za borbu u duhu
 i svit i masu reformirati.

(Antikrist masi zloću
 diktira
 koncert prostote i duševne pustoši
 dirigira).

I Krist nas eto šalje
 da masu životu vodimo
 a mi smo spremni
 da stazama spasenja brodimo.

Izvor nesreće

U mojim
 kamenim gorama
 postoji neki tajan izvor
 hladne vode
 sto ljudima
 godi
 sto ljude
 osvjezuje
 Ali ta voda
 sto vijecno nestaje
 odnosi me u neizmjerne daljine
 gdje se vise ne mogu
 mjeriti
 gdje se vise ne mogu
 kupiti.

Beč, 1957.

MIHO MILANOVIĆ SI IŠĆE DOM

(Nastavak)

(Kratak sadržaj prvoga dijela: pisac opiše svoga školskoga tovaruša Miha Milanovića, ki više puta zataji svoje hrvatstvo, a jednom prilikom još i vlastitu majku. Godine 1938. se ispostavi, da je Miho ilegalni član nacionalsocijalističke stranke.)

Najprije sam se čudio, kako je Miho dospio među nacije sa svojim slavskim imenom. Kad sam kasnije čitao imena novih ministarova i drugih odličnih osoba nacizma, nisam se već čudio. Nek mrvila su ondje češka i druga slavská imena. Zaista ovo su bili najveći nacionalisti, ki su morali govorom posvidočiti ono, ča imenom posvidočiti nisu mogli.

Moj prijatelj je nastao opet na mah arogantan. Jedva bi mogao čovik vjerovati, da ima među ljudi ovako savršenih kameleona (živina, ke znadu minjati boju). No ja sam to jur tolikokrat doživio kod mladoga Milanovića, ipak su me ove nagle promjene svaki raz tako iznenadile, a i bolile, da nisam došao do riječi. To je smatrao Miho kao svoju slabost i zato mi je davao bez svake sramežljivosti arogantne upute:

- Das je konac s vašim hrvatstvom! - počeo je po nekoj večeri. - Svitujem ti, da se odsle priznaješ za Nimca. Ne za Austrijanca, jer to su pol-"Pemi".

Jur sam imao na jeziku ugrizljiv odgovor. Ali moja teta, ka je sidila takaj kod stola, me je pretekla:

- Vi ćete se nam Hrvatima nagrađati? A ča ste vi? Nij li i vas rodila hrvatska majka? Sram vas neka bude! Ako si čuda rabite vaša usta, pojt ću najavit vašim nacističkim prijateljima, kakov "Vollblut-German" ste vi."

Milanović je oblijedio i skočio:

- Frau Schwarz, - ovako se je naime zvala moja teta-udovica - da budete znali, ovo će vam drago dojt. Ni minute ne kanim biti pod jednim krovom s neprijatelji moga "Führera."

Još isti se je večer iselio Milanović od nas. Lako se je selio. Odmah je dostao sobu u nekom elegantnom hotelu, kako sam čuo kasnije. A vrijeđa je dostao i prostranu hižu nekoga bogatoga Židova.

Ov put me je presenetila i moja teta. Uvijek je govorila, ča kanimo mi s našim hrvatstvom. Već nije znala ni prahrvatski. I meni je volila odgovarati po nimeški. A sada je znala na jednoč opet po hrvatsku, i ako joj se je vrlo zadrživalo. Ali mnogokrat se je potrknila na tako ukusan izraz iz svoga ditinstva, da sam morao misliti na naš mili dom.

Ovo je bilo i jedino batrenje u oni turobni mjeseci. Iz Beča pobignuo sam domom. Ali onde je izgledalo još turobnije. Još i među poznanci i rođjaci se je našlo takovih, ki su zajahali na novoga konja, da se dignu do načelnicke ili ke druge časti. A to me je peklo do duše.

Vratio sam se u Beč i dolučio, jedino će me još zanimati matematika. Tamo nima ulaza politika. Bio sam jur prema

koncu mojih studijev. Moji kolegi na sveučilišću računali su s tim, da će profesor R. mene uzeti za svoga asistenta. Razočarano sam morao ustanoviti, da je krenuo i on po novom vjetru. Znao je za me, da nisam Nimac. Dakle nisam mogao očekivati, da mene zame za svoga asistenta. Prem njegove hladnoće zadubio sam se u svoju struku. Ravno sam završio moje zadnje ispite, kad se je počeo 2. svitski boj. S profesorskom diplomom u džepu mogao sam poiti na vojsku.

+

Ne znam kako je to, ali je ljudi, s kimi nas uvijek na novo skupa donese sudbina. Meni je sudbina stalno na novo zadilila u moju blizinu Mihi Milanovica. Svaki put, kad sam mislio, naši puti su se razasli konačno, zabusnuli smo se na novo skupa.

Dospio sam u neki gornjoaustrijski logor na vojničku izobrazbu. Međ našimi oficiri nalazio se je i neki poručnik Mailänder. Tko bi mislio, da je to moj školski drug Milanovic? Nekoliko puta sam ga i sastao i strogo mu salutirao, kako se to dostoji za običnoga vojaka, kad stretne oficira. No on je visokim nosom prošao mimo mene, kao da me ni ne pozna. A meni je bile drago tako.

Jednoć smo se pod večer na sami sastali u nekom parku. Ja sam hotio po strogom pozdravu dalje. Ali Mailänder je ov put koraknuo k meni i pružio mi srdačno ruku, kao da bi me bio po dugom vremenu sada vidio prvi put.

Poče me spitkovati o naši nekadašnji profesori i suškolar. No ja sam ostao cijelo vreme prilično hladan i oprežan. To je opazio i on pa mi počne crtati njegov položaj, zamolivši me, da nikomu ne povim njegovoga prvasnjega imena. Otkrio mi je, kako tešku oficirsku skolu ima sa sobom, koliko su ga trapili, kolikokrat sumnjili, da nije pravi Nimac.

Nismo se razgovarali dugo. Miho je gledao nemirno na pravo i na lijevo. Bojao se je, da nas ne vidi ki oficir. Na rastanku zamolio me je na novo, da naše staro prijateljstvo ostane tajna.

Dugo sam premišljavao po ovom razgovoru o sudbini Mihi. Svoj narod i svoj dom bio mu je precemeran. Od maljanstva jur kao školar iskao si je novi dom, ali nij si ga mogao najti. Zaman je zatajao svoj narod, zaman je zatajao staro očevo ime, zaman je izdao svoju domovinu, novo društvo i novi dom ga nije primio za svoga potpunoga člana. Ostao je tuđinac među tuđimi.

+

Po vojničkoj izobrazbi morao sam na front. Zavidjao sam Mihi, da on more ostate doma, dok su mene brcali jednoć na zapad, onda na istok. Na slomljenom istočnom frontu dospio sam na koncu boja u rusko ropstvo. Potipao sam se po razni logori daleke Ruske i pol Sibirije. Jedva će mi tko vjerovati, da sam se u dalekoj Sibiriji sastao opet s Mihom. A na mali je ostalo, da nije bilo tako. Od drugii zarobljenih sam čuo povidati za nje, ga, kako velik Slaven je opet nastao. Sa svojim slavenstvom imao je sricu. Vрати se je domom prije, nego li ja.

U Beču smo se opet sastali. Kritizirao je oštro naše peljače, da se malo brinu za maldju generaciju. Krivica je ležala pravoda u tom, da za Mihi nisu brzo nabavili dobru poziciju velikim zasluškom. Da su pozabili njegov nacizam, to nije bilo dosta.

No Miho se nije potipao dugo među nami Hrvati u Akademskom

klubu. Opet jedno vrijeme nisam čuo ništa za njega. Onda mi donese nekoga dana pošta elegantno otvoreno pismo. U njem mi oznani Miho svoje vjenčanje s nekom gospodjicom, po imenu Herta Hohenwart. Iznenadjen mu čestitam. A u klubu se je govorkalo, da se je Miho vrlo dobro oženio. Imenovana Herta bila bi tobože kći direktora neke velike tvornice. A Miho sad ima dobro mjesto u istoj tvornici.

Zaista bio je Miho vrlo elegantan, kad sam ga opet sastao jednoć na ulici. Bio je opet na visini. To ga je uvijek učinilo arogantnim. Ali ov raz se je arogancija utopila u dobro promišljenoj eleganciji. Svidjalo mi se je, kako je znao Miho igrati velikoga gospodina. Ali ki Hrvat, toga ne bi znao? Još i poziv sam dostao od Mihe, da ga poišćem u njegovom elegantnom stanu, da upoznam njegovu suprugu. Bio sam znatiželjan na njegovu ženu, ipak nisam zeo poziva ozbiljno. A Miho ga niti nije mislio ozbiljno. Želio sam Mihi sricu u obitelji i u službi i rastali smo se opet na duze vrime.

Prošlo ljeto imali smo u klubu skromnu zabavu. Oko sred večera tko dojde med nas nenadijano? Miho. Svi smo bili presenećeni. Igrao je još trudnoga grandsenjera, ali meni se je činilo, da je to samo lažljiva fasada. Čitav večer sidio je mučljivo, odgovarao rastrešeno, ali mnogo pušio i pio.

Na odlasku pridružio se je k meni, kao da bi mi hotio nešto reci. Kod jedne kavane pozvao me je zaista nutar.

Neko vrijeme smo tišali uz crnu kavu. Zatim se polako razveže težak jezik Mihe:

- Brate, sve je zgubljeno! - počne tragično. Nisam znao, da li je novca ponevjerio ili koga ubio. Jedva sam mogao dočekati, da Miho dalje govori.

- Prošli misec sam se raspitao od žene, a pred osam dani bacili su me van iz službe. Vidiš ovakovi su Nimci. Oni ne trpu Hrvata! - rekao je po nekom vrimenu žuko.

Pak kakovoga Hrvata! - mislio sam ogorčeno u sebi. Ali nisam imao srca, da to predbacivam Mihi u tolikoj nesrici. Po nekoj stanki počne na novo:

- Ženi se brate! Ali nikad ne za Nimicu!

Počelo me je, jadati, da još i u ovom teškom položaju meni dili Milanović savjete. Odgovorio sam nedobre volje:

- Zač ne za Nimicu? Ja poznam puno Hrvatov, ki živu u sricnom histvu s Nimicom. - Ali još ne počne zbrajati moje brojne prijatelje, ki živu u sricnom histvu s Nimicom, jur me prekine Miho na novo:

- Vjeruj mi ja sam skusio! - šušlja, kao da bi mu plač stiskao grlo. Ali ja ga opet prekinem hladno:

- Priznajem, da nije lako. Ali zač to ne bi išlo. Važno je samo, da u histvu obadva ljubvu svoju narodnost i poštuju tuđu. Ravno kroz ovakova histva more rasti mir i sporazum med različnimi narodi.

Počekao sam nešto, da li je razumio Miho moje riči, ke nisu bile bez tendencije. Mućao je. Mislio je znamda na prošlost? Zatim si je počeo tuci po čeli i zaruo je od boli:

- O zač me je nek mati rodila za Hrvata?!

Morao sam ga tišiti, da ne potegne na nas pažnju svih

gostov kavane. Misleći, došla je ura, da ja dam jednoč savjet Milanovicu, počeo sam tiho:

- Vidiš, sad si pokazao na tvoju traumatično-duboku ranu. Ne krivi drugoga! Sam si krivac svojoj nesrici. Zač si zahtijevao svoje hrvatsstvo? Mati te je rodila za Hrvata. A ti hoćeš biti sve drugo, samo Hrvat ne! Napustio si svoj dom! Jur od dinstva si išćeš novi dom. I ne moreš si ga najti. Svoga nisi ljubio, a tudji te nije primio.

Mihu su poljale suze. Sumnjio sam, već od premnogo alkohola, nego li od kajanja. Zdahnuo je teško:

- O majka, o majka, zač si me zaostavila? i zrušio se na stol.

Znao sam, da je tiha teta Milanovička još pri boju umrla. Otac se je dao u pilo. Trgovinu s konji morao je napustiti jur prije, a sad je islo naglo dođi i s gospodarstvom. K tomu je pri frontu pogorio i Milanovicev stan. Stari Milanovic je još dočekao povratak svoga sina iz ropstva, a vrijeđa potom ga je kaplja. Čuo sam jur prije, da je Miho rasprodao oćev stan i imanje. Sve ovo preletilo mi je na hitri pred očima, dokle je Miho ležao na stolu i stresao se od plaća.

Potresla me je tolika tragedija. Od susjedski stolov su se gosti sve već uzirali prema nam. Platiao sam žurno i zdignuo Mihu, ki je polako opet k sebi došao.

Vani me je prosio za oprostjenje;

- Znaš teško mi je. Tebe sam dostkrat uvrijedio. A sad izvan tebe nikoga nima, od koga bi se oprostio, jer prikzutra putujem u Argentinu.

- Ča ćeš u Argentini? - kriknem presenećeno.

On trgne s rameni:

- Moj tast je bio ipak tako elegantan, da me nije bacio ravno na ulicu. Nabavio mi je u Argentini kod jedne njemu poznate firme službu. A još i putnu kartu mi je platiao.

Mučljivo smo koracali. Miho me je sprohodio do mojega stana. Onda me je još jednoč zamolio za oprostjenje:

- Ti si me uvijek sjecao na dom. Zato sam te teško podnašao. Jer ja sam se hotio uvijek otkinuti od doma. Šad evo kaštiga! Moram se lućiti od doma na vijeke. - Zamišljeno je gledao u daljinu i još nastavio: - Tko zna, možda cu konaćno najti moj novi dom.

Objamili smo se. Dirnut sam gledao za njim, kako je zginuo u noćnoj tamni.

Od onda već nisam ćuo ništa za njega. Možda još uvijek išće bez uspjeha svoj novi dom na mjesto onoga, koga nije znao cijeniti.

a. b.

"Jao onomu tko nema zavićaja

koji nigdje nije svoj vlastiti gospodar!"

(Simon Jenko)

NOVA HRVATSKA LIRIKA

Silvije Strahimir Kranjčević

Od ovoga broja pa u buduće Glas će donositi po jednoga predstavnika iz hrvatskoga modernoga pjesništva. Naravno, to će biti značajniji pisci.

Najsnažniji reprezentant hrvatskoga pjesništva u devetnaestom stoljeću bio je S. S. Kranjčević. U njemu je dostigla hrvatska poezija devetnaestoga stoljeća u izrazajni mogućnosti svoj vrhunac. Kranjčevićeva lirika ujedno predstavlja prvi veliki zaokret u razvitku hrvatskoga pjesničkoga izraza devetnaestoga stoljeća. Sa svojim novim izrazajnim mogućnostima, Kranjčević je bio prvi veliki uzor kasnijim pjesničkim generacijama, kao Matosu i Krlezi.

Silvije Strahimir Kranjčević rodio se u Senju 1865, umro je u Sarajevu 1908. Poslije nezavršenih studija u Rimskom Germanicumu, Kranjčević je postao učitelj. Služio je u razni mjesti Bosne, a u Sarajevu bio je ravnatelj trgovacke škole i jedno vrijeme urednikom književnoga časopisa Nada.

Glavna karakteristika Kranjčevićevih pjesama je buntovno filozofiranje i nadiranje u socijalne i rodoljubne probleme. Njegove su pjesme usle u djake knjige kao primjeri novijega hrvatskoga lirskoga izraza.

Kranjčević je cijeli život stajao u opziciji prema crkvi - ca se dobro vidi u njegovim pjesmama, ali njegovi prijatelji nam saopćuju (vrhobosanski nadbiskup Šarić), da je on pred kraj svoga života ipak ostao vjeran katolickoj crkvi.

Za života izdao je tri zbirke pjesama, a pripremao je pred smrt i četvrtu. Knjige pjesama: Bugarkinje (Senj, 1885), Izabrane pjesme (Zagreb, 1898), Trzaji (Tuzla, 1902).

Za naše stitelje donosimo njegove značajne pjesme:

MOJ DOM

Ja domovinu imam; tek u srcu je nosim,
I brda joj i dol;
Gdje raj da ovaj prostrem, uzalud sviet prosim,
I... gutam svoju bol!

I sve što po njoj gazi, po mojem srcu pleše,
Njen rug je i moj rug;
Mom otkinuse biću sve njojzi što uzeše
I ne vraćaju dug.

Ja nosim boštvo ovo - ko zapis čudotvorni,
Ko zića zadnji dah;
I da mi ono pane pod nokat sverazorni,
Ja past ću utoma.

Ah ništa više nemam; to sve je što sam spaso,
 A spasoh u tom sve,
 U čemu vijek mi negda vas srećan se je glaso
 Kroz carne, mladje sne!

Kroz požar, koji suklja, da oprži mi krila
 Ja obraz ponijeh njen;
 Na svojem srcu grijem već klomula joj bila
 I ljubim njenu sjen.

I kralje iznijeh njene i velike bane,
 Svih pradjedova prañ,
 Nepogazene gore i saren-djulistane
 I morske vile dah.

...Ja domovinu imam; tek u grud sam ju skrio
 I bjezat moram svijet;
 U vijencu mojih sanja već sve je pogazio,
 Al ovaj nije cvijet.

On vreba, vreba, vreba... a ja je grlim mukom
 Na javi i u snu,
 I prepleseñ se trzam i skrbno pipam rukom:
 O je li joste tu?!

Slobode koji nema, taj o slobodi sanja,
 Ah, ponajljepsi san;
 I moja zedna duša tom sankom joj se klanja
 I pozdravlja joj dan.

U asamničkom kutu ja slušam trubu njenu
 I krunidbeni pir,
 I jedro gdje joj bojno nad šumnu strmi pjenu
 U pola mora sir!

Sve, cvjetno kopno ovo i veliko joj more
 Posvećuje mi grud;
 Ko zvijezda sam, na kojoj tek njeni duši zборе,
 I... lutam kojekud.

Te kad mi jednom s dušom po svemiru se krene,
 Zaorit ću ko grom:
 O gledajte ju divnu, vi zvijezde udivljene,
 To moj je, moj je dom!

JA MIŠLJAH

Ja mišljah: evo proljetna je šuma,
 Sto okuplja me peludom i cvijećem,
 Gdje samo sapat bijelih vila srećem
 I ptice, sto se igraju sred druma,
 Ja mišljah: evo pod nebesa lijećem
 U pjesmi srca-u okrepi uma!

Ja mišljah: evo otvori se nebo
 I anđeo pred me doso je i veli:
 No i tebe smo, fle, u raj izveli,
 Pa grij se za sve, sto si dosle zebo,
 Veseli se, veseli se, veseli!

.....Ja misljah:eto otvori se nebo!

I htjedoh reći Bogu ili komu,
Sto raskidano srce moje znade:
Produzi cas moj,zivjeti mi valjade, -
Sav raj u oku preлива se momu,
I ne tjeraj me,gdje mi noga stade
Jedamput jedva na prag raju tvomu!

Ja misljah tako...nu,ja ne znam kako,
Tek sudba hoće da zacara sumu;
I sve je kamen - cvijet i ptic na drumu.
Al'idol,dragi sve se njezi lako
i smijeskom tepa i srcu i umu -
Ja gledim u nj i ne smijem da bih plako!

NAŠIM POŠTOVANIM ŠTITELJEM!

Kad smo radili na prvomu broju,da iskreno kažemo,bili smo malo,u strahu.Jer to je bilo nase prvo djelo i zato smo zeljno ocekivali prva misljenja nasih štítateljév.Kad se Glas razislaó u Gradisce,prosao je duzi cas dok su dosle prve teško ocekivane visti od Vas.Mnogi od Vas poslao nam je pismo i u njemu izrazio svoje prvo misljenje o Glasu.To nas je najviše veselilo.Jer to nam kaže,da je nas casopis ipak dobro došao i da ste ga Vi,poštovani štítelji,s radosću pozdravili.

Tako nam mnogi štítelji pišu:"Veselimo se Vašoj inicijativi"."List je izvrsno i zanimljivo sastavan.Ja Vam čestitam.Nek dalje po tom putu".Osebno nas veselu ove rici:"Glas mi se svidja.Upravo sama ta činjenica me je obradovala,da ste se napokon ipak predstavili našoj javnosti s jednim listom.To je bila velika kuraza".Isti štítelj nam dalje piše! "Sto se tice sadržaja,dosta je toga u Glasu sto me je vrlo zanimalo.Nadam se,da će koji od nasih dospjeti,da ga opsirnije ocjeni.Medjutim to nije laka stvar,jer se u Glasu govori o temama,u kojim nisu ni nasi stariji puno verzirani".

Sigurno nisu svi zadovoljni s nasim casopisom.Kod je neko pisao predsjedniku HKD,da je opet nastala jedna "grupica",ka "neće nikako vezati,ujediniti,nego opet nekako razdvajati...." No to nikako nije bila naša misao.Mi zelimo da svi zajedno radimo oko interesa nase nacionalne manjine.

Sigurno je,da ćemo imati i svojih misli - to je i naravno -, ali to ne znači,da mi mislimo biti grupica,koju razdvaja i ne veze cjelinu.Istina je,da tek tamo,gdje ima vise misli moze doći do dobrih i uspjesnih rezultata!

Ovim putem najsrdačnije zahvaljujemo našim zastupnikom,ki su na sebe zeli tu brigu,da nam Glas razislju po nasi sela.Isto tako srdačna hvala,svim,ki su nam na vrime poslali financijelnu pomoć.Mi osebno molimo nase zastupnike,da se pobrinu,da Glas bude rezislan medju štítelje.

Vi ćete nas razumiti,da takova stvar potribuje novce,pa Vas

zato, poštovani štitelji, najsrdačnije molimo, da nam u tom pogledu pomognete. Milodare ćemo rado uzeti!

Pri koncu želim izraziti nadu, da će i ov broj dobro doći i da ćete ga rado čitati.

Oseбно molimo, da nam izvinite brojne pogriške, ke iz tehničkih razlogov nismo vise mogli ispraviti.

Sa srdačnim pozdravom

Martin Prikosović

Pošta se šalje na naslov: Martin Prikosović, Beč, 16.
Paletzgasse 17/2/3.
 Pretplata se šalje u "Österreichische Länderbank
 A.G." Wien, PS-Kto. 6.447, Kroat. Akademikerklub.
 Kto. 705367.

Vlasnik i izdavatelj: Hrvatski Akademski Klub, Beč 4.
 Karolinengasse 14. -
 Odgovorni uredniki: Martin Prikosović i Stjepan
Sulek.

Mišljenje pisca ne mora se slagati s mišljenjem urednika.